

RAASEPORI

RAASEPORI Slottsmalmen Kaivauskertomus 2015

Tarja Knuutinen, Georg Haggrén,
Maija Holappa, Jenna Karhu & Elina Terävä

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Tutkimuskohde:	Raasepori, Raasepori Slottsmalmen
Tutkimuslupa:	MV/29/05.04.01.02/2015 (12.5.2015)
Tutkimuksen laatu:	Tutkimuskaivaus
MJ-tyyppi:	Muinaisjäännösryhmät
MJ-tyyppin tarkenne:	linnanmalmit, työ- ja valmistuspaikat, puolustusvarustukset
Kohteen ajoitus:	1300–1500-luku
Vanhimmat kartat:	1682, 1703, 1728, 1816
Peruskartta:	2014 07 Snappertuna
Koordinaatit (ETRS TM-35FIN):	p 6655222, i 313439
Koordinaatit (ETRS GK24):	p 6653216, i 24480753
Rekisterikylä:	Raseborg (Raasepori) 474
Kiinteistötunnus:	710-474-1-52
Maanomistaja:	Suomen valtio/Metsähallitus
Osoite:	Vernissakatu 4, 01300 Vantaa
Tutkimuslaitos:	Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo
Kenttäyönjohtajat:	FT, dos. Georg Haggrén ja FM Tarja Knuutinen
Tutkijat:	HuK Maija Holappa, HuK Jenna Karhu, FM Elina Terävä
Kenttäyöaika:	27.5.–27.6.2015
Tutkimusalueen laajuus:	63 m ²
Tutkimuskustannukset:	54 000 €
Löydöt:	KM 40418:1–860.
Aikaisemmat esinelöydöt:	KM2469 (1886), KM 2801:1–23 (1890), KM 2944a:1-64 (1900), KM 5767:1-8 (1910), KM 6821:1–56 (1913-1914), KM 37154 (1937), KM 60071:1–16 (1960), KM 65079 (1965), KM 84090 (1984), KM 2003048 (2003), KM 2008063:1–717, KM Rahakammio 2008056:1-3 (2008), KM 2009060:1–1216, KM Rahakammio 2009048:1-3, KM 2009061, KM 2009069 (2009), 40002:1–693 (KM 40003:1-14) (2014)
Digikuvat:	RP_Slottsmalmen2015: 1-39
Aikaisemmat tutkimukset:	1. Sjöberg, Lars (Drake, Knut) 1963: Redogörelse för utgrävnings- och konserveringsarbete på Raseborgs slottsruin sommaren 1963. 2. Rautavaara-Brax, Tuula (Drake, Knut) 1965: Raaseporin tutkimustyöt kesällä 1965. 3. Mikkola, Rauni (Drake, Knut) 1967: Raasepori 1967. 4. Jussila, Timo – Seger, Tapani 1991: Raaseporin linnan ympäristön prospektointi ja fosforikartoitus. 5. Jansson, H. & Latikka, J. 2003 (Jansson, H. & Seppälä, S.-L. 2003): Länsi- ja Keski-Uudenmaan saariston ja rannikkoalueiden inventointi 2002–2003. Tammisaari, Hanko, Inkoo, Siuntio, Kirkkonummi, Espoo, Helsinki. 323–337. 6. Knuutinen Tarja, Haggrén Georg, Heinonen Tuuli, Kivikero Hanna & Terävä Elina 2008: Raasepori Slottsmalmen. Kaivauskertomus 2008. 7. Knuutinen Tarja, Haggrén Georg, Heinonen Tuuli, Kivikero Hanna, Kunnas Olli, Terävä Elina & Åkerblom Rasmus 2009: Raasepori Slottsmalmen. Kaivauskertomus 2009. 8. Knuutinen, Tarja, Haggrén, Georg, Holappa, Maija, Kivikero, Hanna, Terävä: Raasepori Slottsmalmen. Kaivauskertomus 2014.
Alkuperäisen kaivauskertomuksen säilytyspaikka:	Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo, Raasepori.
Kaivauskertomuksen kopiot:	Museovirasto
Sivumäärä:	30.
Kannen kuva:	Henrik Jansson, Metsähallitus 2015

RAASEPORI SLOTTSMALMEN

Raaseporin linnan itäpuolisella Slottsmalmenin alueella toteutettiin kesän 2015 aikana maatulka- ja maavastusmittauskartoitus sekä tutkimuskaivaus joiden tavoitteena oli selvittää erityisesti Slottsmalmenin läntisen, lähinnä päälinnaa sijaitsevan osan käyttöhistoriaa. Tutkimukset toteutettiin yhteistyössä Länsi-Uudenmaan maakuntamuseon, Hangö Sommarunin, Helsingin yliopiston Filosofian, historian, kulttuurien ja taiteen tutkimuksen laitoksen arkeologian oppiaineen ja Metsähallituksen kanssa. Maakuntamuseo ja Hangö Sommaruni järjestivät toukokuun lopulla lisäksi näkövammaisille suunnatun arkeologisen kenttätökurssin.

Tutkimusalueen maatulkaus ja maavastusmittaus suoritettiin 18. ja 22.4. Maavastusmittauksesta ja aineiston analyysistä vastasivat Chris Gaffney Bradfordin yliopistosta sekä Wesa Perttola Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineesta. Alueet avattiin koneellisesti 25.5. minkä jälkeen ne puhdistettiin ja tasoitettiin 28.–29.5 pidettyjä näkövammaisten esteettömyyskaivauksia varten. Varsinaiset kaivaukset alkoivat 2.6. ja päättyivät 25.6. Kaivausten aikana toteutettiin Hangö Sommarunin perinteinen arkeologinen kenttätökurssi. Kaivausten vastuullisena johtajana toimi FT, dos. Georg Haggrén ja kenttätöön johtajana FM Tarja Knuutinen. Tutkijoina toimivat FM Eliina Terävä ja HuK Maija Holappa. Kaivauksen yhteydessä arkeologian opintoihinsa kuuluvan Kaivaus II -kurssin kenttätöjakson suoritti Jenna Karhu.

Kesän 2015 tutkimukset jatkoivat vuonna 2014 tehtyjen tutkimusten kysymyksenasettelua. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää:

- Ulottuvatko Slottsmalmenin peltoalueelta löytyneet, voimakkaasta keskiaikaisesta maanmuokkauksesta kertovat kulttuurikerrokset, mukaan lukien tienpohjaksi tulkittu maavalli, myös alueen länsiosaan?
- Löytyykö Slottsmalmenin päälinnaa lähinnä olevasta osasta siltoihin tai laitureihin liittyviä rakenteita?
- Onko Slottsmalmenin länsiosassa sijaitseva matala painanne keinotekoinen lampi vai luonnollinen ilmiö?
- Mikä on Slottsmalmenin länsiosan suhde Raaseporin linnaan?

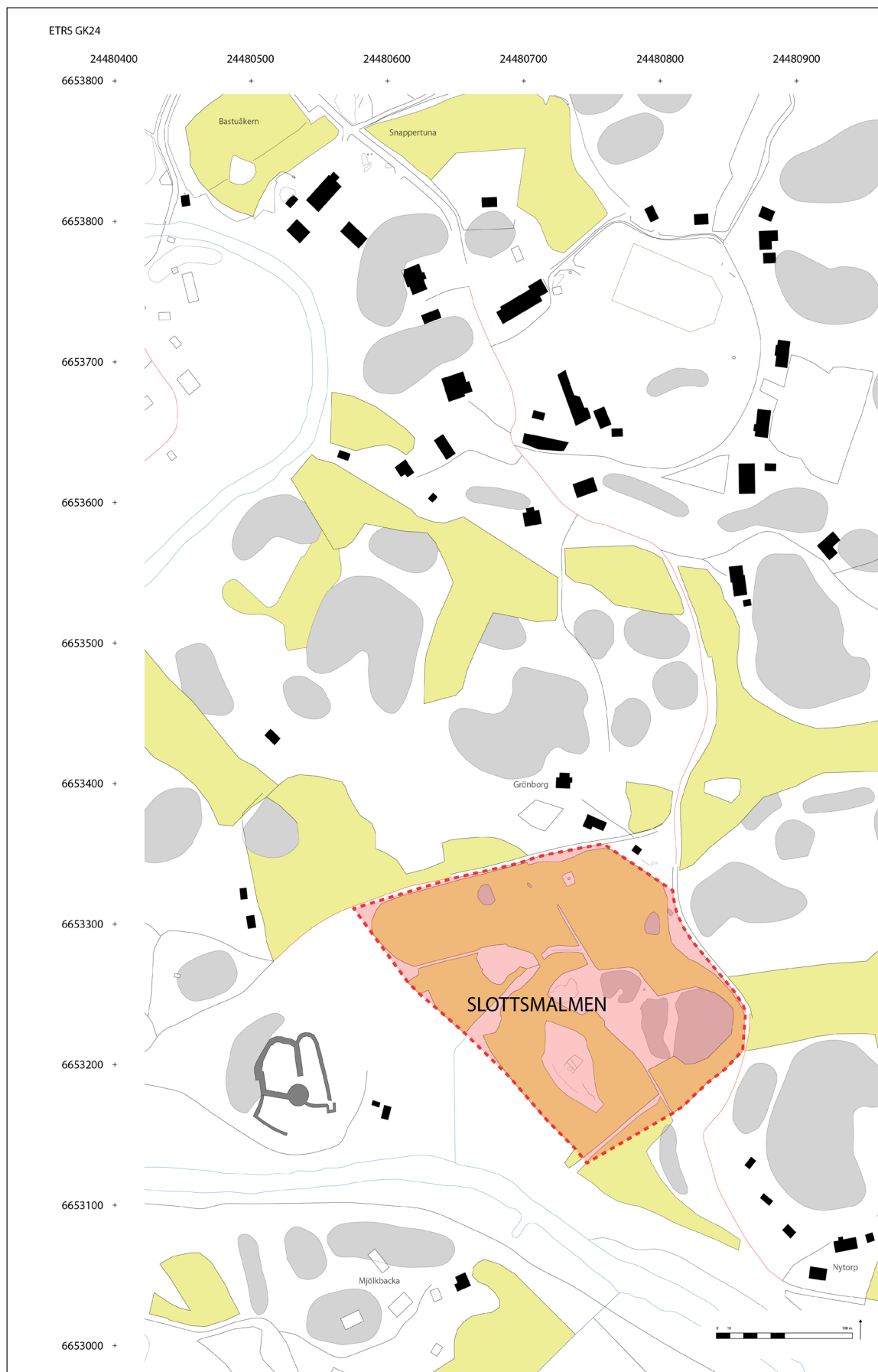
Vuoden 2014 tutkimusten jälkeen heräsi uusia kysymyksiä:

- Mikä on alueelta vuonna 2014 löytyneen rakennuksen perustuksen funktio ja miten voidaan selittää sen sijoittuminen rantaviivan tuntumaan? Ja tähän liittyen miten alueen ranta on siirtynyt 1300-1500-luvuilla?
- Mikä on alueelta löytyneiden jätekerrosten ja esinelöytöjen suhde linnaan?
- Miten voidaan selittää alueen täyttömaakerrokset?

Kaivausten aikana pystyttiin vahvistamaan vuoden 2014 tutkimustulosten perusteella tehtyjä tulkintoja Slottsmalmenin länsiosan käyttöhistoriasta. Vuonna 2014 kaivausalueelta 1 paljastunut jätemaakerros jatkui vuonna 2015 avatulla uudella kaivausalueella 5. Vuoden 2015 monipuolisen löytöaineiston perusteella kerros ajoittuu 1300-luvun loppupuolelle ja 1400-luvun alkuun. Myös vuonna 2014 kaivausalueelta 2 löytyneet tulisijan perustus ja muut paikalla sijainneeseen rakennukseen liittyvät rakenteet jatkuivat kaivausalueelle 5. Vuoden 2015 kaivaushavainnot vahvistivat tulkintaa rakennuksen ajoittumisesta 1500-luvun alkupuoliskolle. Näiden ilmiöiden lisäksi tutkittiin pienialaisella koekaivausalueella 6 mahdollisen toisen rakennuksen perustusta, jonka olemassaolosta saatiin viitteitä vuosina 2014-2015 suoritetuissa geofysikaalisissa prospektoinneissa. Varsinaisia rakenteita ei paikalta löytynyt, mutta alueelta paikallistettiin paksuhko täyttöhiekkakerros ja sen alainen kulttuurikerros.

Helsingissä 28.4.2016

Kohteen sijainti

SISÄLLYS

1 Johdanto

2 Raaseporin historia ja aiempi tutkimus

3 Historiallinen kartta-aineisto ja linnan ympäristö Tutkimusalueen kuvaus ja maankäyttöhistoria

4 Tutkimusmenetelmät

Maatutkaus

Mittausdokumentointi

Kaivaustutkimus ja dokumentointi

5 Kaivausalueet

Alue 5 ja vuoden 2014 alueet 1-2

Alue 6

Koekuoppa 1

6 Löydöt

7 Osteologiset havainnot

8 Yhteenvedo vuoden 2015 kaivaustuloksista

Lähteet

Liitteet

Liite 1 Digikuvaluettelo

Liite 2 Kuvataulut

Liite 3 Yksikkö- ja rakenneluettelo

Liite 4 Löytöluettelo

Liite 5 Numeroimattomat löydöt

Liite 6 Maanäyteluettelo

Liite 7 Makrofossiiliraportti

Liite 8 Kiintopisteluettelo

Liite 9 Karttaluettelo

Kartat 1-5

1 JOHDANTO

Raaseporin linnan itäpuolella sijaitseva Slottsmalmenin (Linnanmalmin) alue on osa Raaseporin linnan lähiympäristön kattavaa, vuonna 1949 perustettua valtion omistamaa suoja-alueita. 1.1.2014 alkaen Raaseporin linna lähialueineen siirtyi Museovirastolta Metsähallituksen hallintaan.

Linnan itäpuolella sijaitsee ns. Slottsmalmenin alue, jonka kautta linna on keskiajalla ollut yhteydessä mantereelle. Slottsmalmenilla on tehty arkeologisia tutkimuksia vuosina 2008 ja 2009 sekä 2014. Slottsmalmenin alueen länsiosaa tutkittiin jälleen alkukesästä 2015. Tutkimuksista vastasi Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo. Niiden yhteydessä Hangö Sommaruni järjesti kolme viikon pituista kenttätyökurssia arkeologian harrastajille. Maakuntamuseo ja Sommaruni järjestivät toukokuun lopulla lisäksi näkövammaisille suunnatun arkeologisen kenttätyökurssin. Tutkimukset toteutettiin yhteistyössä Helsingin yliopiston Filosofian, historian, kulttuurien ja taiteen tutkimuksen laitoksen (FHKT-laitos) arkeologian oppiaineen ja Metsähallituksen kanssa.

Arkeologisia tutkimuksia Slottsmalmenilla on suoritettu useassa vaiheessa 1960–2000 -luvuilla (Sjöberg 1963; Drake & Rautavaara-Brax 1965; Drake & Mikkola 1967; Jussila & Seger 1991; Jansson & Latikka 2003) ja alueelta tunnetaan linnan toiminta-aikaan liittyviä muinaisjäännöksiä. Alueen yhteydestä linnan toimintaan on esitetty useita tulkintoja ja sinne on sijoitettu mm. linnan latokartano ja historiallisen lähdeaineiston perusteella linnan läheisyydessä sijaitseva Tunan tai Raaseporin kauppapaikka (mm. Drake 1991; Suhonen 2005).

Vuosina 2008–2009 Slottsmalmenilla tehtiin Länsi-Uudenmaan maakuntamuseon ja Helsingin yliopiston toimesta Alla tiders Raseborg -tutkimusprojektin puitteissa mm. inventointia, maasto- ja maatumkartoitusta sekä laaja-alaisia arkeologisia kaivauksia, joiden tuloksena alueelta paljastui mm. yksi kellarilisen rakennuksen perustus, massiivinen peltoalueen läpi kulkeva, tien perustukseksi tulkittu maapenger sekä paalunsijoja ja muita alueella sijainneisiin rakennuksiin tai rakenteisiin liittyviä jäänteitä. Vuosien 2008–2009 tutkimukset keskittyivät Slottsmalmenin keskiosan peltoalueelle ja metsäsaarekkeisiin.

Slottsmalmenin länsiosassa vuonna 2014 ja touko- ja kesäkuun aikana 2015 toteutetut kenttätutkimukset olivat jatkoa vuosina 2008–2009 Alla tiders Raseborg -projektin kenttätutkimuksille. Vuoden 2015 kaivaus oli suoraa jatkoa edellisen vuoden tutkimuksille ja niissä pyrittiin kaivamaan edellisenä vuonna aloitettuja alueita loppuun. Kenttätutkimusten kysymysten asettelu pohjautui aiempien tutkimusten yhteydessä tehtyihin havaintoihin sekä avoimeksi jääneisiin kysymyksiin. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on ollut selvittää:

- Ulottuvatko Slottsmalmenin peltoalueelta löytyneet, voimakkaasta keskiaikaisesta maanmuokkauksesta kertovat kulttuurikerrokset, mukaan lukien tienpohjaksi tulkittu maavalli, myös alueen länsiosaan?
- Löytyykö Slottsmalmenin päälinnaa lähinnä olevasta osasta siltoihin tai laitureihin liittyviä rakenteita?
- Onko Slottsmalmenin länsiosassa sijaitseva matala painanne keinotekoinen lampi vai luonnollinen ilmiö?
- Mikä on Slottsmalmenin länsiosan suhde Raaseporin linnaan?

Vuoden 2014 tutkimusten jälkeen heräsi uusia kysymyksiä:

- Mikä on alueelta vuonna 2014 löytyneen rakennuksen perustuksen funktio ja miten voidaan selittää sen sijoittuminen rantaviivan tuntumaan? Ja tähän liittyen miten alueen ranta on siirtynyt 1300-1500-luvuilla?

- Mikä on alueelta löytyneiden jätkekerrosten ja esinelöytöjen suhde linnaan?
- Miten voidaan selittää alueen täyttömaakerrokset?

Koska koko Slottsmalmenin alue on osa linnaa ympäröivää suoja-aluetta eikä sitä uhkaa tuhoutuminen maankäytön muutoksen tai rakentamisen seurauksena, kyseessä oli puhtaasti tutkimuskaivaus. Tämän vuoksi sekä vuonna 2014 että 2015 huomiota kiinnitettiin erityisesti kaivauksia edeltävään esitutkimukseen. Vuonna 2015 tämä sisälsi mm. maatutkakartoitusta ja maavastusmittausta.

Tutkimusalueen maatuokaus ja maavastusmittaus suoritettiin 18. ja 22.4., ja aineisto analysoitiin seuraavien viikkojen aikana. Alueelle päätettiin avata kaksi uutta pienialaista kaivausaluetta sekä jatkaa kahden vuonna 2014 avatun alueen kaivauksia. Uusien alueiden (5 ja 6) pinta-ala oli 32 m². Tutkimuksia jatkettiin aiemmin avatuilla alueilla 1 ja 2, joiden pinta-ala oli yhteensä 32 m².

Kaivausalue 5 sijoitettiin alueiden 1 ja 2 väliin, jotta saatiin selvitettyä niistä paljastuneiden rakenteiden ja kerrosten suhde toisiinsa. Alue 6 sijoitettiin hieman ylemmäs rinteeseen, josta oli geofysikaalisin menetelmin saatu viitteitä mahdollisesta rakennuksesta. Lisäksi Alueen 6 länsipuolelle kaivettiin koe-kuoppa 1/2015. Alueet avattiin koneellisesti 25.5, minkä jälkeen ne puhdistettiin ja tasoitettiin 28.–29.5 pidettyjä näkövammaisten esteettömyyskaivauksia varten. Kolmen seuraavan viikon aikana kaivauksia jatkettiin Hangö Sommarunin kenttätutkimuskurssien puitteissa, minkä jälkeen tutkimusryhmä vastasi kaivausten loppuunviemisestä.

Molemmilta uusilta kaivausalueilta (5 ja 6) löydettiin alueen keskiaikaiseen käyttöön liittyviä rakenteita ja kulttuurikerroksia. Kaikkiaan kaivaustutkimuksia tehtiin Slottsmalmenilla neljällä viikolla, kaivaukset päättyivät 25.6.

Slottsmalmenin tutkimuksista vastasivat Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo museonjohtaja Dan Lindholmin johdolla ja Hangö Sommaruni, jonka perinteiset arkeologiset kenttätutkimukset toteutettiin Slottsmalmenilla. Kaivausten vastuullisena johtajana toimi FT, dos. Georg Haggrén ja kenttätutkimuksen johtajana FM Tarja Knuutinen. Tutkijoina toimivat FM Elina Terävä, HuK Maija Holappa ja HuK Jenna Karhu. Kaivausten mittausdokumentoinnista ja karttojen puhtaaksi piirtämisestä vastasi Maija Holappa, löytöjen tallettamisesta, luetteloinnista ja raportoinnista Elina Terävä. Hangö Sommarunin arkeologisen kaivauskurssin osallistujien ohjaamisesta vastasi Jenna Karhu. Kaivausten makrofossiilinäytteiden analysoinnin teki FM Mia Lempiäinen-Avc (Liite 7). Kaivauksilta talletettiin runsaasti luuaineistoa, jonka alustavasta osteologisesta analyysistä vastasi Jenna Karhu. Löytöjen konservoinnista on vastannut Löytö Oy (Anna Lehtinen ja Sari Pouta).

Jenna Karhu suoritti samalla arkeologian syventäviin opintoihin pakollisena kuuluvan Kaivaus II -kursin kenttätutkimusjakson. Hän vastasi alueen 6 kaivamisesta ja dokumentoinnista Tarja Knuutisen, Maija Holappan ja Elina Terävän ohjauksessa.

Kaivauksilla vieraili etenkin esteettömyyskurssin aikana useita median edustajia ja tutkimuksista uutisoitiin kesäkuun mittaan mm. Västra Nylandissa ja Länsi-Uusimaassa. Kaivausten aikana museo järjesti kaksi tiedotustilaisuutta (29.5 ja 22.6).

2 RAASEPORIN HISTORIA JA AIEMPI TUTKIMUS

Tarja Knuutinen

Raaseporin linna toimi noin 200 vuoden ajan nykyisen Länsi-Uudenmaan alueen käsittäneen Raaseporin linnaläänin keskuksena. Toiminta-aikanaan linna oli paitsi alueen poliittinen ja taloudellinen keskus, myös tärkeä tekijä kulttuuristen vaikutteiden välittäjänä. Linnan toiminta-ajan loppupuolelta, 1500-luvun puolivälistä, säilyneiden historiallisten lähteiden valossa Raaseporin linnaa ja siihen liittyntä latokartanoa (myöhemmin Raaseporin kuninkaankartano) voidaan pitää myös alueellisesti merkittävänä maatalouskeskuksena.

Nykytutkimus ajoittaa Raaseporin linnan perustamisen 1370-luvulle. Linnan toiminta-aika päättyi 1550-luvulla, jolloin Raaseporin läänin hallintokeskus siirrettiin Helsinkiin. Vuosien 1550 ja 1553 välisenä aikana linnasta siirrettiin pois kruunun omaisuus, josta suuri osa päättyi vasta perustettuun Helsingin Kuninkaankartanoon. Tuoreimman, linnan 1500-luvun tiliaineistoon perustuvan tutkimuksen perusteella linnan hylkääminen tapahtui kuitenkin vasta vuonna 1558, jolloin osa huonokuntoisesta linnasta romahti. (Haggrén 2014.) Linnan hylkäämisen jälkeen sen alaisuuteen koottua maaomaisuutta jäi hallinnoimaan kuninkaankartanoksi muutettu latokartano. Aluksi se toimi Tammisaaren kuninkaankartanon alaisuudessa. Sitten 1680-luvulla Raaseporin kartanosta muodostettiin Uudenmaan ja Hämeen läänin ratsuväkirykmentin everstin virkatalo.

Linnan arkeologinen tutkimushistoria alkoi 1800-luvun loppuvuosikymmeninä. Raunioituneen linnan ensimmäiset tutkimus- ja restaurointityöt tähtäsivät lopullisen romahtamisen estämiseen, myöhemmin linnan restaurointiin vierailukohteeksi. 1890-luvun ja 1900-luvun alun aikana tutkimuksia ja korjaustöitä tehtiin linnan sisäosissa ja ympärysmuureilla. Vuosina 1936–1938 sekä 1950-luvun lopulla kaivauksia tehtiin myös linnan muurien ulkopuolella ja linnan itäpuolella sijaitsevalla pienellä Stallholmeniksi nimetyllä kukkulalla.

Kauempana linnasta itään sijaitsevalla Slottsmalmenilla ensimmäisiä dokumentoituja arkeologisia tutkimuksia tehtiin vuosina 1963, 1965 ja 1967. Alueelta – tarkemmin sanottuna Slottsmalmenin pohjoispuolella sijaitsevan Grönborgin torpan mailla olevan pellon etelälaidasta – kaivettiin tuolloin esiin kaksi hirsirakennelmaa, joista toisesta löytyi mm. tinakannu. Kaivaustutkimuksia alueella ei tuolloin jatkettu, mutta löytyneen kannun perusteella rakenteet voitiin ajoittaa 1400-luvulle (Drake 1991:122–123).

Slottsmalmeniin kiinnitettiin arkeologista huomiota 1960-luvun jälkeen seuraavan kerran vasta vuonna 1991. Timo Jussila teki tuolloin linnan ympäristössä laaja-alaisen fosfaattikartoituksen, jonka tarkoituksena oli paikantaa mahdollisia linnan ulkopuolisia aktiviteettialueita. Fosfaattikartoituksen tuloksena Slottsmalmenin alueelta paljastui kaksi korkeita fosfaattipitoisuuksia sisältänyttä kohdetta, sekä kyntökerroksen pinnalla erottuvia tummempia läiskiä. Lisäksi fosfaattinäytteitä otettaessa tehdyissä kairauksissa paljastui alueelta kyntökerroksen alapuolinen, runsaasti nokea ja hiiltä sisältävä maakerros. Jussilan tutkimuksessa havaittiin kohonneita fosfaattiarvoja myös linnan koillispuolisilla metsäalueilla. (Jussila & Seger 1991: 2–3.)

Laajoja tutkimuksia linnan ympäristössä tehtiin Helsingin yliopiston ja Vårt Maritima Arv -projektin toimesta vuosina 2002–2003. Tuolloin alueelta kartoitettiin maan pinnalle näkyviä kivi- ja maarakenteita, joita on runsaasti Linnanmalmin kallioisissa peltosaarekkeissa. Alueella tehtiin myös pintapöimintää, jossa löytöinä otettiin talteen mm. keskiaikaista Siegburgin kivisavikeramiikkaa. (Jansson & Latikka 2003: 323–326.) Vuonna 2008 Slottsmalmenin alueella toteutettiin uusi laaja-alainen inventointi, jonka yhteydessä alueella sijaitsevista peltosaarekkeista kartoitettiin kaikki maan pinnalle näkyvät rakenteet. Inventoinnin yhteydessä aiemmin tuntemattomia kivirakenteita löytyi myös Slotts-

malmenin ja Stallholmenin väliseltä alavalta alueelta sekä Slottsmalmenin eteläreunalta, aivan Raaseporinjoen rannasta. Kaikki havaitut rakenteet kartoitettiin takymetrillä tai GPS-paikantimella. Samalla alueella tehtiin takymetrin avulla laaja-alainen korkeusmittaus korkeusmallia varten. (Haggrén, Jansson, Holappa & Knuutinen 2008–2009.)

Kaivauksia Slottsmalmenin alueella tehtiin vuosina 2008–2009 laajan Alla tiders Raseborg – tutkimushankkeen yhteydessä. Kaivauksia tehtiin Slottsmalmenin keskiosassa peltoalueella, peltojen keskellä sijaitsevalla pienellä moreenipohjaisella metsäsaarekkeella (ns. Häggkullen) sekä Grönborgin torpan mailla, Slottsmalmenin ja linnalta kohti Snappertunan kirkonkylää johtavan tien välisellä peltoalueella (Kartta 1). Kaivausten perusteella koko Slottsmalmenin joenpuoleinen osa on ollut linnan toiminta-aikana 1300–1500 –luvuilla intensiivisessä käytössä. Peltoalueella tehty kaivaus ja maatutkaus paljastivat mm. keskiaikaiselle rantavyöhykkeelle rakennetun massiivisen maavallin joka tulkittiin alueen halki kulkeneen tien perustukseksi. Vallin idän puoleisesta päästä, Häggkullenina tunnetulla metsäsaarekkeella tutkittiin suurikokoisen rakennuksen romahtaneeksi kellariksi osoittautunutta rakennetta. Lisäksi Häggkullenin pohjoispuolelta löydettiin paalunsijoja ja muita jälkiä paikalla mahdollisesti sijainneesta rakennuksesta. (Knuutinen, Haggrén, Heinonen, Kivikero & Terävä 2008; Knuutinen, Haggrén, Heinonen, Kivikero, Kunnas, Terävä & Åkerblom 2009.)

Grönborgin torpan mailla tehdyt kaivaukset osoittivat myös Slottsmalmenin pohjoispuolisten alueiden olleen käytössä keskiajalla. Aivan peltoalueen pohjoisreunalta, Grönborgin torpan läheisyydestä löytyi yksi mahdollisesti keskiajalle ajoittuva uunirakenne ja etelämpää peltomullan alta paljastui paksuja, todennäköisesti alueen kuivattamiseen liittyviä puu- ja turvekerroksia.

3 HISTORIALLINEN KARTTA-AINEISTO JA LINNAN YMPÄRISTÖ

Tarja Knuutinen

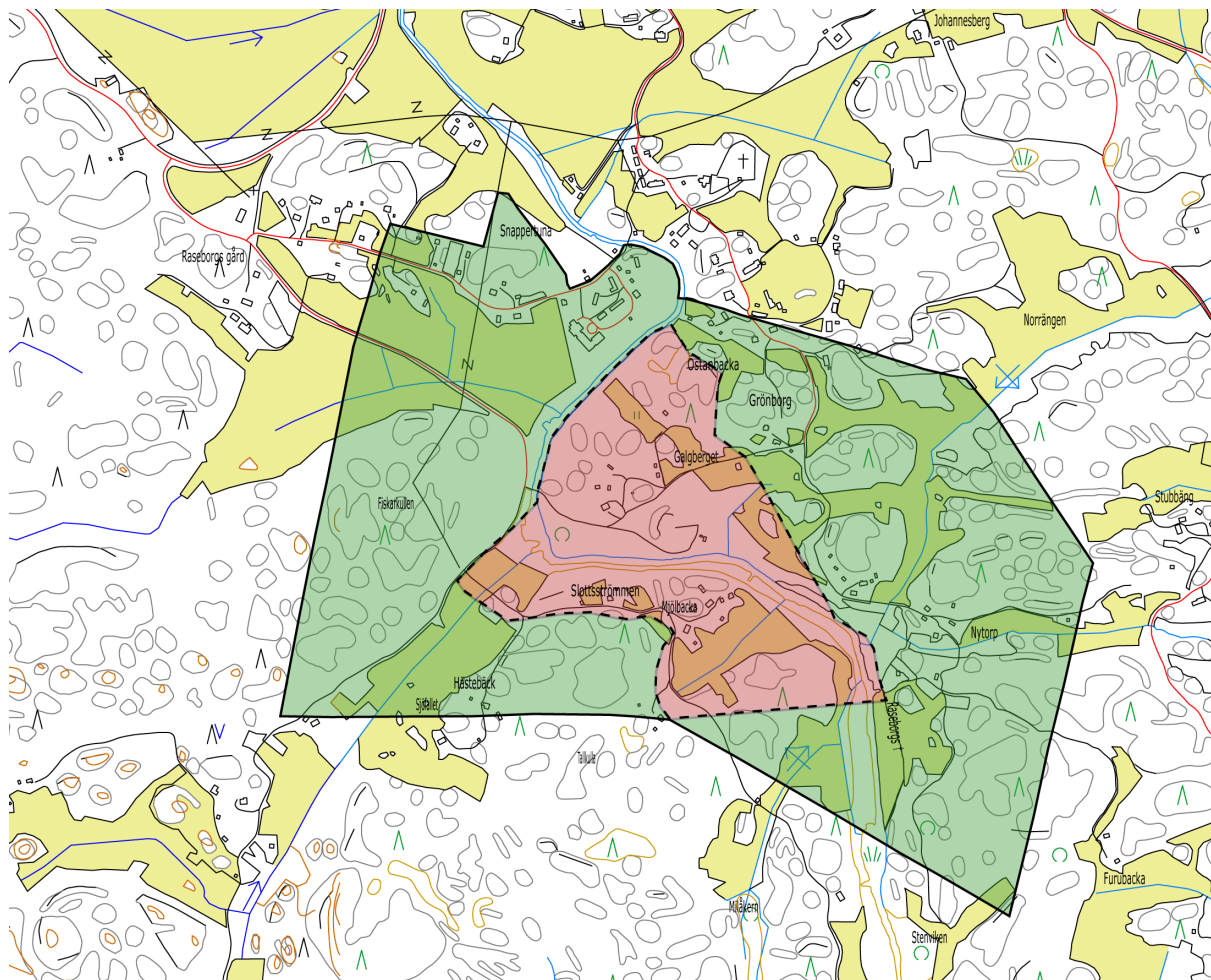
Varhaisin Raaseporin linnan ympäristöä kuvaava kartta on maanmittari Lars Forssellin Raaseporin virkatalon maita kuvaava kartta vuodelta 1682.¹ Itse linna on mukana myös Samuel Broteruksen vuonna 1695 laatimassa Snappertunan kirkonkylän konseptikartassa. Linna, Raaseporin kartano sekä lähialueen kylät on kuvattu myös Samuel Broteruksen vuonna 1703 laatimaan Karjaan pitäjää esittävään geometriseen karttaan.²

Historiallisen kartta-aineiston perusteella linnaa ympäröivä maisema on pysynyt hyvin samankaltaisena aina 1600-luvun lopusta nykypäivään. Linna ja sitä ympäröivät maat lukuun ottamatta Snappertunan kirkonkylän aluetta siirtyivät linnan toiminnan lakattua Raaseporin kuninkaankartanon alaisuuteen ja alueen maankäyttö säilyi ennallaan. Kuninkaankartanon maaomaisuus säilyi yhtenäisenä kokonaisuutena vuoteen 1949 saakka, jolloin linnan raunioalue erotettiin opetusministeriön toimesta muinaistieteellisen toimikunnan hallintaan (Rissanen 1978:34). Nykyisin linnaa ympäröi laaja valtion omistama suoja-alue (Kuva 1).

Raaseporin linna sijaitsee Raaseporinjoen rannalla, noin 2,5 kilometrin päässä merenrannasta. Nykyisin linna sijaitsee joen mutkassa korkealla kalliokukkulalla. Linnan toiminta-aikana kalliokumpare on ollut kokonaan veden ympäröimä. Linnaa nykyisin ympäröivä alava, puistomainen alue on suurelta osin tulosta paikalla 1930-luvulla tehdyistä maisemointitoista (Knuutinen 2010). Linnakallion itäpuo-

¹ Forssell, Lars 1682, KA MHA B1a 106–108). Virkatalon maista on karttoja myös vuosilta 1728, 1816 ja 1921 (Mörn, Anders 1728, KA MHA B16a 1/1-2; Petesche J. J. 1816, KA MHA B16a 1/4-12; Svaetischin, V. 1921, KA MHA B15a 7/1-24.

² Broterus, Samuel 1695(?): MMA Karjaa Ibh* 1:- - 1. Geometrisk Charta och Afritning uppå Ahlå Belegit I Karis Sochn och Rassborgz Lens Westra dehl; Broterus, Samuel 1703, MH MH 29/--

Kuva 1: Kartta suoja-alueesta (Kartta Maija Holappa).

lolla kohoaa pienempi ja matalampi kallio- ja moreenipohjainen kumpare, jonka Knut Drake on mm. Olavinlinnan edustalla sijainneen Tallisaaren mukaisesti nimennyt Stallholmeniksi.

Stallholmenin itä- ja pohjoispuolella maasto laskee hyvin alavaksi, alimmillaan alle 1 m mpy korkeudella olevaksi kosteikoksi, joka erottaa Stallholmenia ja Slottsmalmenin aluetta. Vanhemmassa tutkimuksessa tätä alavaa kosteikkoaluetta on kutsuttu uudemmaksi vallihaudaksi. Linnan luoteis- ja pohjoispuolella maasto kohoaa korkeaksi metsäiseksi kallioalueeksi, jonka korkeimmat kohdat yltyvät 16 m mpy korkeuteen. Linnaa ja Stallholmenia ympäröivän alavan maaston koillis- ja itäpuoliset alueet ovat nykyään niittyä ja nurmea kasvavana peltona. Näiden 3–5 m mpy korkeudella sijaitsevien niityalueiden keskellä kohoaa joitakin korkeampia kalliosaarekkeitä, joista suurimmat sijaitsevat Slottsmalmenin keskellä.

Varsinainen Slottsmalmenin alue sijaitsee noin 200 metriä linnasta itään. Alue rajautuu etelässä Raaseporinjokeen, lännessä Stallholmenin ja Slottsmalmenin väliseen matalaan kosteikkoalueeseen (ns. nuorempi vallihauta) ja pohjoisessa linnan pohjoispuolitse kulkevaan tiehen sekä sen pohjoispuolella kohoavaan kallioiseen metsään, jonka reunassa sijaitsee Grönborgin torppa.

Maaston korkeuserot vaihtelevat melko paljon. Alimmillaan maasto on etelässä jokirannassa ja lännessä Stallholmenin puolella alle 1 m mpy korkeudella. Maasto kohoaa itään ja pohjoiseen siten, että idässä kalliosaarekkeiden korkeus on ylimmillään noin 10 m mpy. Pohjoisessa maasto kohoaa loivem-

min. Slottsmalmenin luoteisreunalla sijaitsee noin 20 x 20 m suuruinen suunnikkaan muotoinen alava alue, johon etenkin kosteina kesinä kerääntyy runsaasti vettä. Kosteikko muodostaa silmiinpistävän poikkeuksen alueen topografiassa ja saattaa olla keinotekoinen. Painanteen pohja sijaitsee n. 2,0 m mpy korkeudella.

Alue on suurimmaksi osaksi nurmea kasvavaa peltoa, mutta viljelykelvottomissa kalliosaarekkeissa kasvaa nuorehkoa sekametsää ja pensaskasvillisuutta. Alueen luonnollinen pohjamaa on pääosin liejusavea ja silttiä. Korkeammalle kohoavien kalliosaarekkeiden välissä Slottsmalmenin keskusalueella on pienialaisia, kaakko-luode -suuntaisia moreeniharjanteita. Niitty- ja peltoalueella pintamaa on viljelyn muokkaamaa savensekaista multaa. Muokatun multakerroksen paksuus vaihtelee 15 ja 40 cm välillä maastonmuodoista riippuen.

Linnan ympäristön maankäyttö on säilynyt lähes ennallaan aina 1600-luvun lopulta saakka. Varhaisimmissa kartoissa linnan ympäristössä on sijainnut Kuninkaankartanon Slättsäkern- ja Slättsängen -nimillä tunnettu niitty, joka on ulottunut Raaseporinjoen rannasta Slottsmalmenin yli itään Stubbängenin alueelle. Suurin muutos linnan ja Slottsmalmenin lähiympäristössä lienee ollut Grönborgin torpan perustaminen linnan koillispuoliselle rinteelle 1700-luvun alussa (Haggrén, Jansson, Holappa & Knuutinen 2008–2009). Myös linnan lähialueen tiestö on säilynyt lähes ennallaan. Jo vuoden 1695 konseptikartassa käynti linnalle lännestä on tapahtunut nykyisen puusillan tienoilla ollutta siltaa pitkin, mistä tie on jatkunut linnan pohjoispuolitse kohti Slottsmalmenia. Myös linnan itäpuolella tiestö on säilynyt lähes ennallaan lukuun ottamatta Grönborgin torpan itäpuolelta vielä 1800-luvulla kulkenutta, nyttemmin käytöstä jäänyttä tietä.

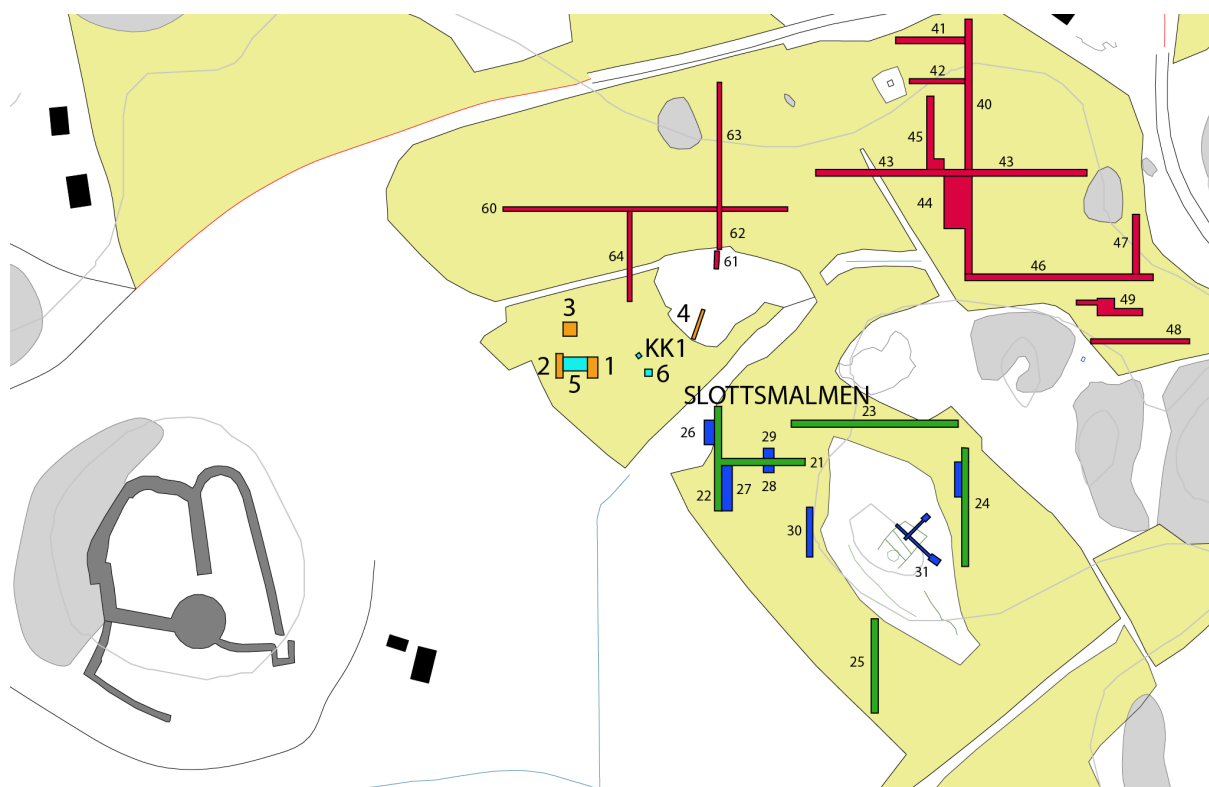
Historiallisessa kartta-aineistossa on säilynyt tietoa myös Raaseporin linnan ympäristön, erityisesti nykyisin Stallholmenina ja Slottsmalmenina tunnettujen alueiden muinaisjäännöksistä. Anders Mörnin kartassa vuodelta 1728 nykyinen Stallholmen on liitetty varsinaiseen linna-alueeseen, ja Mörn kertoo kartan selitysosiossa nykyisen Slottsmalmenin alueella olleen edelleen jäljellä ”Raaseporin kaupunkiin” liittyviä kiviraunioita. Nykyään Slottsmalmenilla on havaittavissa maan pinnalle kivi- ja maarakenteita lähinnä niittyalueen keskellä sijaitsevissa kallio- ja metsäsaarekkeissa. Niitty- ja peltoalueelta mahdolliset rakenteisiin liittyvät kivet on pääosin raivattu pois, mutta muokkauskerroksessa on edelleen runsaasti mm. tiiltä, kalkkilaastia sekä kalkkikiven kappaleita.

Tutkimusalueen kuvaus ja maankäyttöhistoria

Kesän 2015 tutkimusalue sijaitsee Slottsmalmenin länsiosassa, pienellä linnaa kohti työntyvällä niemikkeellä joka rajautuu länsi- ja eteläosastaan Slottsmalmenia ja Stallholmenia erottavaan alavaan kosteikkoon, ns. nuorempaan vallihautaan. Kaakkoisosastaan tutkimusalue rajautuu pieneen metsäsaarekkeeseen ja syvään pelto-ojaan, jonka itäpuolella sijaittivat vuosien 2008–2009 Alla tiders Raseborg -hankkeen laajat kaivausalueet (Kuva 2).

Slottsmalmenin länsiosa on raivattu modernilla kynnyllä muokatuksi peltomaaksi vasta noin vuonna 2012. Historiallisen kartta- ja ilmakeu-aineiston perusteella alue on ollut muokkaamatonta niittyä aina 2010-luvulle saakka, mutta alueen maastotutkimusten alkaessa keväällä 2014 kuitenkin havaittiin, että alueella on aivan parin viime vuoden aikana suoritettu kyntö, jonka yhteydessä maasta on nostettu suuria kiviä metsäsaarekkeille ja kynnetyn alueen reunamille. Suuria kiviä on edelleen nähtävissä siellä täällä myös niityllä, erityisesti sen länsi-, luode- ja pohjoisreunalla.

Tutkimusalueen pohjoisreunalla sijaitsee matala suunnikkaan muotoinen painanne, joka muodostaa pellon keskelle puiden peittämän saarekkeen. Painanteen pohjalle kertyy keväällä sekä runsaiden sateiden jälkeen vettä. Kesällä 2014 painanteen reunalle avattiin koekaivausalue (alue 4), ja samalla todettiin,

Kuva 2: Vuoden 2015 kaivausalueet on merkitty karttaan turkoosilla värillä (Kartta: Maija Holappa).

ettei painanteen pohjan tutkiminen onnistu ilman jatkuvaa veden pois pumppaamista. Painanteen alkuperä ja ikä ovat epäselviä, kyseessä saattaa olla keinotekoinen lampi ja kesän 2014 tutkimushavaintojen perusteella paikalla on mahdollisesti lähde (Knuutinen et al. 2014).

Painannetta ei ole merkitty vanhimpiin aluetta kuvaaviin karttoihin, ja nykykartallekin se on merkitty pelkästään pellon keskellä olevaksi saarekkeeksi. Kartta-aineiston perusteella painanteen ikää tai alkuperää ei siis pystytä määrittämään. 1930-luvulta peräisin olevia ilmakuvia stereoskooppisesti tarkasteltaessa painanne erottuu hyvin heikkona pellon keskellä olevana korkeusanomaliana. Kuvien perusteella painanteen muodosta ja syvyydestä on mahdotonta sanoa tarkasti mitään, mutta kuvat paljastavat, että vielä 1930-luvulla painanteen alue on ollut puuton.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tarja Knuutinen & Maija Holappa

Maatutkaus ja maavastusmittaus

Tutkimusalueella ja sen ympäristössä suoritettiin vuonna 2014 maatutkaus, jonka perusteella paikalla on useampia mahdollisia rakenteita tai rakennuksen jäännöksiä (Knuutinen et al. 2014). Kesällä 2015 alueen geofysikaalisia tutkimuksia jatkettiin toisella maatutkauksella sekä vuoden 2014 maatutkausaineistossa havaitun mahdollisen rakenteen paikalla suoritettulla maavastusmittauksella.

Jo kevään 2014 maatutkauksen ja sitä seuranneiden kaivausten yhteydessä todettiin, että Slottsmalmenin länsiosan keskiaikaisia kulttuurikerroksia peittää laajoilla alueilla paksu savipatja, joka heikentää maa-

tutkan elektromagneettisen signaalin kulkeutumista syvemmälle maaperään. Tämän seurauksena savi-
patjan alapuolisten rakenteiden ja maakerrostumien välisten rajapintojen havaitseminen ja havaintojen
tulkinta hankaloituu. Kevään 2015 prospektoinneilla pyrittiin vahvistamaan edellisen vuoden havaintoja
ja tarkentamaan maatutkauksen perusteella muodostunutta kuvaa maanpinnan alaisista ilmiöistä

Slottsmalmenin länsiosassa suoritettiin geofysikaalista prospektointia kahdessa vaiheessa huhtikuussa
2015. 18.4. tehtiin pienialainen koemaatutkaus ja samalla paalutettiin tutkittavat alueet 22.4. toteutet-
tua maavastusmittausta varten. Alueella suoritettiin maavastusmittaus Helsingin yliopiston laitteistolla
22.4. Maavastusmittauksen toteutuksesta vastasi Chris Gaffney Bradfordin yliopistosta sekä Wesa Pert-
tola Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineesta. Maavastusmittaus ja maatutkaus olivat osa Helsingin
yliopiston arkeologian oppiaineen perustutkinto-opiskelijoille tarkoitettua opetusta. Samalla opiskelijat
suorittivat maatutkausta vuoden 2014 kaivausalueiden ympäristössä.

Maavastusmittaus suoritettiin 20 x 20 metrin laajuisella alueella Slottsmalmenin länsiosan keskellä, pai-
kalla jossa vuoden 2014 maatutkauksen perusteella sijaitsee mahdollinen rakennuksen perustus. Maa-
vastusmittauksen avulla oli tarkoitus selvittää, olivatko edellisen kevään maatutkausaineistossa havai-
tut ilmiöt todennettavissa myös toisella prospektointimenetelmällä ja näin sulkemaan pois mahdolliset
maatutkaustulokseen vaikuttaneet häiriöt.

Hieman yllättäen maavastusmittaus vahvisti vuoden 2014 maatutkauksen havaintoja, aineistossa erottuu
lähes maatutkaushavaintojen kanssa identtinen selvärajainen, suorakulmainen ilmiö. Ilmiön tarkemman
luonteen selvittämiseksi alueelle päätettiin avata pienialainen kaivausalue (alue 6).

Opiskelijoiden 22.4. suorittama maatutkaus ei merkittävästi muuttanut yleiskuvaa alueen maanpinnan
alaisista ilmiöistä. Maatutkausaineistossa erottuu laajahko yhtenäinen ”pinta”, joka saattaa liittyä paikalta
kaivauksissakin havaittuun paksuun savikerrokseen.

Mittausdokumentointi

Tutkimusten mittausdokumentoinnista vastasi Maija Holappa. Mittausdokumentoinnissa käytettiin
Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineen Topcon IS ja Geodimeter 600 -takymetrejä.

Mittauksissa hyödynnettiin alueelle jo vuosien 2008–2009 tutkimushankkeen aikana Raaseporin kau-
pungin toimesta tehtyä kiintopisteverkostoa. Alun perin KKJ2 (1996) -koordinaatistoon tehdyt kiin-
topisteet käännettiin kesän 2014 tutkimuksia varten ETRS GK24 -koordinaatistoon, jota on käytetty
kaikissa vuosien 2014 ja 2015 mittauksissa. Kiintopisteverkostoa laajennettiin kesän 2014 tutkimuksia
varten sekä Slottsmalmenin alueella, että päälinnan ympäristössä. Samalla parannettiin vanhojen kiin-
topisteiden merkintöjä ja uudet kiintopisteet dokumentoitiin (Liite 8). Laajennettua kiintopisteverkkoa
hyödynnettiin myös vuonna 2015.

Kenttätutkimuksissa käytettiin vanhaa N60-korkeusjärjestelmää. N60- ja N2000-korkeusjärjestelmien
välinen erotus on Raaseporin alueella noin +24,9 cm.

Kaivaustutkimus ja dokumentointi

Slottsmalmenin vuoden 2015 tutkimuskaivausten yhteydessä järjestettiin 27.-29.5. Länsi-Uudenmaan
maakuntamuseon sekä Helsingin ja Uudenmaan näkövammaiset ry:n yhteistyönä järjestetty, näkövam-
maisille suunnattu esteetön kaivaus. Esteettömän kaivauksen rahoituksesta vastasivat Opetus- ja kult-
tuuriministeriö, Svenska kulturfonden i Finland, Hangö sommaruni, AML-Palvelut Oy ja Länsi-Uuden-
maan maakuntamuseo. Esteettömyyden suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi AML-palvelut Oy.

Kuva 3: Kaivausten alkuvaiheessa toteutettiin näkövammaisille suunnattu esteetön kaivaus. (Kuvat: Georg Haggrén.)

Kolmipäiväinen esteettömyysarkeologinen kurssi koostui luento- ja perehdytyspäivästä sekä kahden päivän mittaisesta kenttätörupeamasta. Arkeologien opastamina yhteensä kuusi vaikeasti näkövammaista kurssilaista kaivoi koneellisesti pintamaan alta paljastunutta ensimmäistä kaivauskerrosta. Tutkimusalue lähiympäristöineen pyrittiin järjestämään näkövammaisten kannalta esteettömäksi ja saavutettavaksi mm. kaivausalueella johtaneen ja liikkumista helpottaneen köysiradan avulla. Kaivausalue ja kurssin ajankohta oli valittu siten, että kaivausalueilla ei ollut korkeita profileja tai muita esteitä kuten kulkua vaikeuttavia tai erityisesti varottavia rakenteita. Saadun palautteen perusteella kurssin toteutus oli osallistujien mielestä onnistunut. Myös kurssin järjestäjien ja kaivauksen tutkimushenkilökunnan kokemukset kurssista olivat positiivisia ja rohkaisevia. Kyse oli pioneerihankkeesta, jollaista ei Suomessa tai Pohjoismaissa ole koskaan aiemmin toteutettu.

Tutkimuskaivauksen yhteydessä toteutettiin 1.-22.6. välisenä aikana kolme Hangon kesäyliopiston (Hangö sommaruni) viikon mittaista kaivauskurssia. Niiden päätyttyä tutkimusryhmän jäsenet vastasivat kaivauksen viimeistelystä 23.-26.6. Kaivausten ja niitä edeltävien kajoamattomien tutkimusten aikana yhteistyötä tehtiin myös Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineen kanssa. Slottsmalmenin kaivausten yhteydessä Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineen perustutkinto-opintoihin pakollisena kuuluvan Kaivaus II -kurssin suoritti yksi opiskelija, Jenna Karhu.

Kaivausten aikana paikalla kävi paikallinen metallinpaljastinharrastaja Mikael Malm sekä tutkimusryhmän kanssa useilla kohteilla aiemminkin yhteistyötä tehnyt Ilkka Penttinen, jotka tarkastivat metallinilmäisimen kanssa mm. seulakasoja ja koneellisesti kuoritun pintamaan kasoja. Penttinen kävi yhdessä Antti Hirvisen kanssa tutkimusryhmän pyynnöstä tarkastamassa alueen metallinpaljastimen kanssa vielä kaivausalueiden täytön jälkeen. Tässä yhteydessä tehdyt esinelöydöt on luetteloitu ja talletettu kaivauksen löytöjen yhteyteen (ks. Liite 4 ja tutkimusraportin luku 6).

Slottsmalmenin kaivaus toteutettiin sovellettuna stratigrafisena kaivauksena siten, että kaikki kerrokset kaivettiin itsenäisinä kokonaisuuksina mutta sekä kaivamisessa että dokumentoinnissa hyödynnettiin teknisiä tasoja. Kaivausmenetelmän valinnalla pyrittiin helpottamaan kaivajien – Hangon kesäyliopiston kaivauskurssilaisten sekä Helsingin yliopiston Kaivaus II –kurssilaisten – työn ohjaamista. Käytännössä menetelmä on myös todettu toimivaksi historiallisen ajan maaseutukohteiden suhteellisen ohuita ja pienialaisia kulttuurikerroksia kaivettaessa (Ks. esim. Holappa 2016).

Dokumentointia varten alueille mitattiin ETRS GK24 –koordinaatiston mukainen ruudukko. Löydöt talletettiin stratigrafisista yksiköistä koordinaatiston mukaisissa 0,5 x 0,5 metrin ruuduissa lukuun ottamatta metallilöytöjä, lasia ja keramiikkaa jotka mitattiin paikalleen takymetrillä tarkempien levintätietojen saamiseksi.

Kaivausalueiden 1-2 ja 5 dokumentoinnista vastasivat Tarja Knuutinen ja Maija Holappa, alueen 6 dokumentoinnista Jenna Karhu Maija Holapan ja Tarja Knuutisen ohjauksessa. Kaivausalueet dokumentoitiin piirtämällä ja valokuvaamalla sekä takymetrimittauksin. Kaikki kaivetut stratigrafiset yksiköt ja rakenteet dokumentoitiin erillisille dokumentointilomakkeille, joilta tiedot on jälkityövaiheessa siirretty kaivausraportin liitteeksi (Liite 3). Stratigrafisten yksikköjen väliset suhteet on kuvattu liitteessä 3 oleviin matriiseihin.

5 KAIVAUSALUEET

ALUE 5 JA VUODEN 2014 KAIVAUSALUEET 1–2

Tarja Knuutinen & Maija Holappa

Alue 1 (18 m²)

x = 6653248.0–6653254.0

y = 24480646.0–24480649.0

Alue 2 (14 m²)

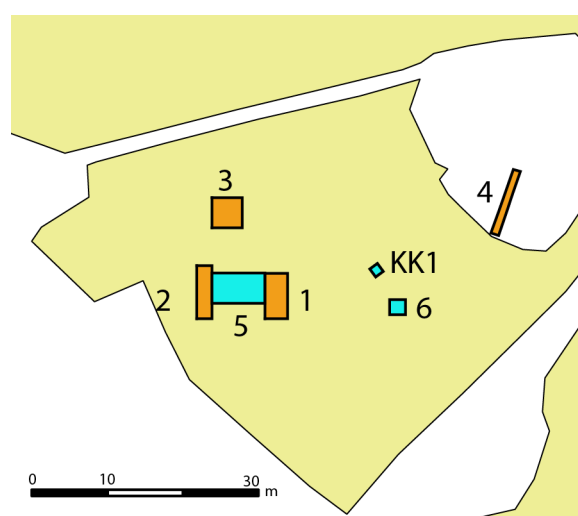
x = 6653248.0–6653255.0

y = 24480637.0–24480639.0

Alue 5 (28 m²)

x = 6653250.0 – 6653254.0

y = 24480639.0 – 24480646.0

Kuva 4: Vuosien 2014 (oranssi) ja 2015 (turkoosi) kaivausalueet (Kartta: Maija Holappa).

Vuoden 2014 kaivaukset paljastivat Slottsmalmenin länsiosan keskeltä, länteen kohti alavaa niin kutsuttua nuorempaa vallihautaa (keskiaikaista merenlahtea) laskevasta rinteestä jättemaakerroksen, jonka todettiin jatkuvan kaivausalueen 1 ulkopuolelle pohjoisessa, etelässä ja lännessä. Kaivausalueen 1 länsipuolelle rinteeseen alaosaan maatutkaushavaintojen perusteella avatulta kaivausalueelta taas paljastui tulisijaksi tulkittu kivirakenne ja mahdollinen pohjois-etelä -suuntainen seinänperustus, jotka vaikuttivat ajoittuvan alueen 1 jätekerrosta nuoremmiksi: Alueen 2 rakenteen ja sitä peittäneiden kulttuurikerrosten alla oli musta, hyvin märkä orgaaninen kerros joka muistutti alueen 1 jätekerrosta. Jätekerroksen ja rakenteen stratigrafista suhdetta ei kuitenkaan pystytty varmuudella määrittelemään.

Vuonna 2015 alueiden 1 ja 2 väliin päätettiin avata uusi 4 x 7 metrin laajuinen alue 5. Tavoitteena oli paljastaa lisää alueelta 2 löytynyttä tulisijaksi tulkittua rakennetta. Koska vuonna 2014 löydetty rakenteet oli tulkittu rakennuksen perustukseen kuuluviksi, tavoitteena oli myös paikallistaa pohjois-etelä -suuntaisen seinälinjan vastinpari. Alue 5 sijoittui länteen, kohti Raaseporinjokea ja Stallholmenia laskevaan rinteeseen siten, että alueen itäosa ulottui rinteeseen ylimmälle reunalle ja länsiosa rinteeseen juurelle.

Alueen 5 pintamaa poistettiin koneellisesti 25.5. Pintamaan koneellisen poiston jälkeen alueen 5 pinta puhdistettiin käsin tasoon 1 ja taso dokumentoitiin takymetrimittauksin. 27.-29.6. aluetta kaivettiin

Kuva 5: Kaivausalue 5 ja sen itäpuolella sijaitseva alue 1. Alueen 5 keski- ja itäosasta poistettu savikerros Y5-1 erottuu vaaleana raitana alueen pohjoisprofiilissa. Kerroksen alta tuli esiin tumma jätekerros Y5-3. SW-NE. (Kuva: Tarja Knuutinen.)

esteettömyyskaivauksen osallistujien kanssa. Alueilta 1 ja 2 tyhjennettiin osa pintamaasta koneellisesti alueen 5 avaamisen yhteydessä ja tyhjennys vietiin loppuun käsin kaivamalla seuraavalla viikolla.

Alueella 5 oli pintamaan alla havaittavissa kaksi erillistä maakerrosta. Kaivausalueen eteläosaa peittävä tummanruskea, irtonainen mullan ja saven sekainen kerros Y5-2 sekä sen alta esiin työntyvä tiivis harmaa savi Y5-1. Kerrosta Y5-2 poistettaessa sen todettiin hiljalleen vaihettuvan kerrokseksi Y5-1, minkä takia Y5-2 tulkittiin luonnollisesti muodostuneeksi, alapuoliseen Y5-1:n sekoittuneeksi peltomaaksi. Kerrosten välisen rajapinnan erottaminen oli lähes mahdotonta etenkin aivan kaivausalueen eteläreunassa. Tämän vuoksi kaikki kerroksista tulevat löydöt päätettiin tallettaa yksikköön Y5-1 kuuluvina.

Kerros Y5-1 muodosti koko kaivausalueen peittävän, paksuudeltaan vaihtelevan savipatjan. Ohuimmillaan kerros oli vain muutamia senttimetrejä itäosassaan, kaivausalueiden 1 ja 5 rajalla. Kerros paksunsa tasaisesti kohti kaivausalueen länsireunaa ja paksuimmillaan kerros oli alueen keskellä. (Kuva 4.) Alueen 5 länsiosassa Y5-1 peitti lähes kokonaan rakenteen R5-8 ja siihen liittyviä kerroksia Y5-6, Y5-7, Y5-9 ja Y5-12. Y5-1:n tiiviin ja kovan saven pintaan oli erityisesti rakenteen päälle muodostunut tiukasti saven pintaa vasten painuneen pintamaan kuori, joka kaivausteknisistä syistä erotettiin omaksi yksiköksen (Y5-4).

Rakenteen R2-8/R5-8 eteläpuolella, kaivausalueen lounaiskulmassa hankaluuksia tuotti savikerroksen Y5-1 ja sen päällä olleen pintamaan sekaisen kerroksen Y5-2 sekoittuminen (mahdollisesti seurausta alueella suoritetusta kynnöstä jonka todettiin vuoden 2014 kaivausten yhteydessä ulottuneen rakenteen luona kulttuurikerrokseen asti). Savikerrosta Y5-1 ja siihen sekoittunutta pintamaata rakenteen R5-8 kiven välistä poistettaessa rakenteen kaakkoiskulmalta löytyi kultainen sormus (KM 40418:99).

Alueen 5 itäosasta saven alta taas paljastui tumma, runsaslöytöinen kerros Y5-3, joka tunnistettiin samaksi kerrokseksi kuin vuonna 2014 alueelta 1 poistettu Y1-3. Myös aivan alueen koilliskulmasta ker-

roksen Y5-1 poiston jälkeen paljastunut hiekan ja savensekainen kerros Y5-5 jatkui alueen 1 puolelle (vuonna 2014 dokumentoitu Y1-6). Hiekkakerros oli kokonaisuudessaan hyvin vähälöytöinen, palaneen ja palamattomaan luun kappaleiden lisäksi alueen 1 puolelta kerroksesta talletettiin yksi kivi-saviastian pala (KM 40418:17).

Kaivausalueen 5 länsiosa ja alue 2

Kaivausalueen 5 länsireunalla sijaitseva rakenne R5-8 muodosti odotetusti vuoden 2014 kaivausalueella 2 esiin kaivetun tulisijan perustuksen R2-8 itäosan, rakenne jatkui katkeamattomana alueelta toiselle. Kaivausalueen 5 paikkaa valittaessa oletuksena oli, että esiin saataisiin myös tulisijan perustaksi tulkittuun R2-8/R5-8:an liittyviä muita rakenteita, kuten seinälinjoja, mutta kerroksen Y5-1 poistamisen jälkeen merkkejä muista saman ikäisistä rakenteista ei havaittu. Sen sijaan savikerroksen alta paljastui karkeasti pohjois-eteläsuuntainen, rakenteen R2-8/R5-8 itäpuolella sijaitseva vaalean hienon hiekan kerros Y5-6 (kartta 2) sekä rakenteen R2-8/R5-8 pohjoispuolella sijaitseva tumma hiekan ja saven sekainen tiivis kerros Y5-9. Kerros tulkittiin samaksi kuin vuonna 2014 alueelta 2 poistettu Y2-5.

Kuva 5: Kaivausalueen 5 länsiosan halki kulkeva, rakenteeseen R2-8/R5-8 liittyvä oja. N-S. (Kuva: Tarja Knuutinen.)

Kerrosten Y5-6 ja Y5-9 löytöprofiili tukee rakenteen R5-2/R5-8 tulisijatulkintaa; Kerroksesta Y5-6 talletettiin kaksi pöytäveistä (KM 40418:350, 352) ja kerroksesta Y5-9 joitakin paloja kivi- ja harmaasavikeramiikkaa (KM 40418:355-357). Hieman erikoisempi löytö oli kerroksesta talletettu pieni trombin muotoinen kivi, mahdollisesti korukivi (KM 40418:358).

Kerrosten Y5-6 ja Y ja Y5-9 alla oli vielä kaksi todennäköisesti rakenteeseen R2-8/R5-8 liittyvää kulttuurikerrosta, Y5-13 ja Y5-14. Löytöjä talletettiin vain lähempänä rakennetta olevasta kerroksesta Y5-14, josta palaneen ja palamattoman luun lisäksi löytyi yksi kappale todennäköisesti 1400- ja 1500-lukujen taitteeseen ajoittuvaa Siegburg-kivisavikeramiikkaa (KM 40418:366) sekä pieniä, huonokuntoisia kuparilevyn tms. katkelmia (:365).

Kerroksen Y5-6 poistamisen yhteydessä rakenteen R5-8 pohjoispuolelle hahmottui kapean kaakko-luode-suuntaisen savella täyttyneen ojan hahmo. Oja oli vain pieneltä osalta kerroksen Y5-6 alla, mutta sen havaitsemista häiritsi pitkän aurinkoisen jakson aikana tapahtunut maan kuivuminen. Ojan täyttäneen harmaan saven erottaminen harmaanruskeasta kerroksesta Y5-9 onnistui vasta hiekkamaan Y5-6 poistamisen jälkeen.

Aivan rakenteen R5-8 itäisimpien kivien vierellä kulkenut oja ulottui viistosti kaivausalueen länsiosan halki (Kuva 5; kartta 3) ja profiilien perusteella jatkui edelleen kaivausalueen ulkopuolelle. Ojaa täyttänyt savi (Y5-16) oli koostumukseltaan ja löytöaineistoltaan identtinen kerroksen Y5-1 kanssa. Saven poistamisen jälkeen ojakaivannon (Ku5-15) todettiin leikkaavan kerrosten Y5-6 ja Y5-9 paljastunutta jätekerrosta Y5-3 ja ulottuvan alueen luonnolliseen pohjamaahan saakka. Kaivausalueen luoteiskulmassa oja

Kuva 6: Alue 5 pohjaan kaivettuna. Alueen itäosassa erottuu hajanainen pienistä luonnonkivistä koostuva kiveys. Etualalla rakenteeseen R2-8/R5-8 kuuluvia kiviä. W-E. (Kuva: Tarja Knuutinen.)

usten perusteella heti ohuen, värjäytyneen pinnan alla on vähintään 1 metriä paksu kerros erittäin märkää liejusavea.

Suoraan pohjamaan, märän liejusaven päälle muodostuneiden kerrosten Y2-19 ja Y5-3 poistaminen alueelta 2 ja alueen 5 länsiosasta osoittautui hyvin hankalaksi. Runsaasti hiiltä ja nokea sisältäneet märät kerrokset sekoittuivat ja liettyivät kaivettaessa liejusaven pintaan eikä niiden seulominen ollut mahdollista. Tilannetta pahensivat juhannusviikon erittäin runsaat sateet, joiden seurauksena vain noin 1,2-1,5 m mpy korkeudella sijaitseva kaivausalue 2 peittyi kokonaan veteen ja vain osa alueen pohjimmaisista kulttuurikerroksista saatiin kaivettua. Ennen sateita alueelta ehdittiin kuitenkin poistaa rakennetta R2-8 peittäneen tiilimurskan ja palaneen kiven kerros (Y2-18) sekä suurin osa suoraan pohjamaan päällä olleista kerroksista Y2-19 ja Y2-15. Kerroksen Y2-19 poistamisen yhteydessä rakenteen R5-2 lounaisreunasta paljastui pieni paalunsija.

Kaivausalueen 5 itäosa ja alue 1

Kaivausalueen 5 itäosasta savikerroksen Y5-1 (ja siihen sekoittuneen kerroksen Y5-2) alta esiin tuli paksuhko ja erittäin runsaslöytöinen kerros (Y5-3), joka oli odotetusti liitettävissä vuonna 2014 alueelta 1 poistettuun jätekerrokseen Y1-3. Kerroksen todettiin lopulta peittävän koko kaivausaluetta lukuun ottamatta alueen koillisinta kulmaa, jossa oli heti savikerroksen Y5-1 poistamisen jälkeen erotettavissa hiekkainen kerros Y5-5.

Kerroksen Y5-3 poistamisen jälkeen hiekkakerroksen Y5-5 todettiin peittävän pohjois-eteläsuuntaisena kaistaleena koko kaivausalueen itäosaa länteen laskevan rinteiden korkeimmalla kohdalla. Samankaltainen hiekkainen kerros jatkui myös kaivausalueen 1 pohjois- ja keskiosaan. Lisäksi jätekerroksen alta paljastui alueen 5 pohjois- ja eteläreunoilla sijaitsevat savilinssit (Y5-10 ja Y5-17) sekä alueen itäosan keskellä sijaitseva savilinssi Y5-18 johon upotettuna oli useita suuria luonnonkiviä (kartta 3). Kivet eivät muodostaneet selvää rakennetta, eikä saven Y5-18 poistamisen yhteydessä havaittu merkkejä paalunsijasta tms.

Kerrosten Y5-5, Y5-10, Y5-17 ja Y5-18 poistamisen jälkeen alueen itäosasta tuli esiin likainen savimaa Y5-19 sekä siihen painautuneista tai painetuista pienistä luonnonkivistä koostuva hajanainen kiveys.

sukelsi profiilissa olevan suurehkon kiven alle.

Rakenteeseen R5-8 liittyvien kerrosten poistamisen jälkeen alueen 5 länsiosasta esiin tuli koko aluetta peittävä jätemaakerros Y5-3. Kaivausalueen 5 länsiosassa kerros oli väriltään täysin musta ja hyvin kostea, ja sen todettiin yhdistyvän jo vuonna 2014 alueelta 2 esiin kaivettuun kerrokseen Y2-19. Kerroksen Y5-3 poistamisen jälkeen paljastui koko aluetta peittävä likainen ja hyvin märkä savi Y5-19 joka todettiin ylemmän kerroksen värjäämäksi luonnollisen pohjamaan pinnaksi. Alueen 5 länsiosaan ja alueelle 2 rakenteen R2-8 molemmin puolin tehtyjen kaira-

Kiveys peitti länteen laskevan rinteiden korkeinta kohtaa, mutta kiviä oli harvemmassa myös alempana rinteessä. (Kuva 6, kartta 3). Kerrosta Y5-19 poistettaessa kerroksen todettiin olevan päällä olleen jätekerroksen Y5-3 värjäämä luonnollisen pohjasaven pinta, johon oli painunut yksittäisiä ylemmästä kerroksesta peräisin olevia palamattoman luun ja tiilen kappaleita. Alueen 5 itäosaan tehtyjen kairausten perusteella ohuen värjäytyneen pintakerroksen alla on vähintään 1 metriä paksu kerros märkää liejusavea. Pohjamaa muuttuu huomattavasti kuivemmaksi rinteiden yläosassa ja alueella 1 savikerros on vain 10-60 cm paksu kerrostuma jonka alla on alueen 1 itäreunassa maan pinnalle nouseva kallio.

Stratigrafia ja ilmiöiden suhteellinen ajoitus

Vuoden 2015 kaivausten perusteella saatiin vahvistettua jo vuoden 2014 kaivaushavaintojen perusteella tehty tulkinta Slottsmalmenin länsiosan käyttövaiheista ja niiden suhteellisesta ajoituksesta. Tutkitun alueen nuorinta käyttövaihetta edustaa paksu savipatja (Y5-1) sekä siihen sekoittunut multavampi kerros (Y5-2). Sijainnin, fyysisten ominaisuuksien ja kulttuurikerrosten välisten suhteiden perusteella paksu savipatja ei voi olla luonnollisesti muodostunut kerros, vaan savea on käytetty luonnollisen topografian ja alla olevien rakenteiden aiheuttaman epätasaisuuden tasoittamiseen. Savikerroksen ajoituksesta ei nykyisen löytöaineiston perusteella voi esittää varmoja tulkintoja. Huomionarvoista kuitenkin on, ettei löytöaineiston joukossa ole lainkaan selvästi 1500-lukua nuorempia esineitä.

Alueen seuraavaa käyttövaihetta edustaa alueilla 2 ja 5 sijaitseva tulisijan perustaksi tulkittu kivirakenne (R2-8/R2-5), vuonna 2014 alueella 2 tutkittu mahdollinen seinänperustukseen liittyvä rakenne (R2-13, Knuutinen et al. 2014) sekä alueelta 5 paljastunut, rakennetta R5-8 sivuava oja (Ku5-15). Samaan vaiheeseen liittynevät myös alueen 5 luoteiskulmasta poistetut kulttuurikerrokset sekä vuonna 2014 alueen 2 pohjoisosasta kaivetut kulttuurikerrokset (Knuutinen et al. 2014). Kivirakenteen R2-8/R5-8 yhteydestä tehtyjen esinelöytöjen, mm. yksittäisten ns. passglass-pikarin sirpaleiden sekä niin kutsutun jydepotkeramiikan (grafikgods) perusteella rakenne ajoittuu 1500-luvulle.

Sekä stratigrafian että löytöaineiston perusteella tulisijarakennetta vanhemmaksi ajoittuu alueilta 1, 2 ja 5 havaittu jätekerros (Y1-3, Y5-3 ja Y2-19): Vuonna 2014 tulisijarakenteen R2-8 kivet tulkittiin kerroksen Y2-19 läpi kaivetuiksi ja samankaltainen tulkinta oli tehtävissä rakenteen R5-8, ojan Ku5-15 sekä kerroksen Y5-3 stratigrafisten suhteiden perusteella. Esinelöydöt ajoittavat jätekerroksen 1300-luvun loppuun ja 1400-luvulle alkupuolelle.

Vuoden 2014 havaintojen perusteella kaivausalueella olevan jätekerroksen odotettiin sisältävän runsaasti mm. palamatonta luuta ja tiilimurskaa mutta myös erityyppisiä esinelöytöjä. Sen sijaan kasvijäänteitä kerroksesta ei yllättäen löytynyt kummankaan vuoden tutkimuksissa (ks. Liite 7).

Vuoden 2015 kaivausten edetessä pystyttiin tekemään huomioita jätekerroksessa olevien esinefragmenttien, erityisesti lasipikarin sirpaleiden keskittymistä, joiden jatkoanalyysit saattavat antaa lisäinformaatiota jätekerroksen muodostumisprosessista. Lisäksi jätekerroksen Y5-3 keskiosassa havaittiin mahdollinen myöhempi häiriö, johon viittasi paikallinen, kerroksen muusta löytöaineistosta erottuva kuonakappaleiden keskittymä.

Kerroksen Y5-3 alaisten savi- ja hiekkamaakerrosten sekä niihin liittyvien kiveysten ajoitus on epäselvä. Ilmiöt edustavat alueen varhaisinta käyttövaihetta ja kerroksen Y5-3 esinelöytöihin perustuvan ajoituksen perusteella ne ajoittunevat 1300-luvulle.

ALUE 6 (2 m²)

Jenna Karhu & Tarja Knuutinen

x = 6653248.5–6653250.5

y = 24480662.5–24480664.5

Kaivausalue 6 sijoitettiin paikalle, jossa huhtikuussa 2015 tehdyn maatutkauksen ja maavastusmittauksen perusteella oli havaittu lineaarisia anomaliaita. Tarkoituksena oli selvittää, olivatko anomaliat rakenteen osia vai luonnollisia, geologisia ilmiöitä. Maavastusmittauksen perusteella anomalioiden pitäisi sijaita lähes heti pintamaan alla, joskin tämä huomio oli ristiriidassa maatutkauksen tulosten kanssa. Alueella 6 oli tarkoituksena kaivaa mahdolliset rakenteet esiin ja saada selvyys anomalioiden funktiosta.

Alueen kaivamisesta ja dokumentoinnista vastasi Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineen opiskelija Jenna Karhu, joka suoritti 25.5.–25.6. välisenä aikana opintoihin pakollisena kuuluvan kaivaus -kurssin. Opiskelijan työtä ohjasi pääasiassa Tarja Knuutinen, mutta ohjaukseen osallistuvivat myös Georg Haggrén, Maija Holappa ja Elina Terävä, jotka tarvittaessa avustivat myös kaivamisessa ja dokumentoinnissa.

Kaivausalue 6 oli kooltaan 2 x 2 m ja laski länteen. Huhtikuussa 2015 maavastusmittauksen ja maatutkauksen yhteydessä maan pinnalta erottui palanutta kiveä ja tiilimurskaa, mutta toukokuun lopussa tätä ei pystynyt enää näkemään. Pintamaa poistettiin koneellisesti 25.5. Mullan ja saven sekaista pintamaata, jossa oli paljon tiilimurskaa seassa, poistettiin noin 15 cm, kunnes länsipäädystä paljastui vaaleaa hiekkaa. Loput pintamaasta poistettiin lapiolla.

Pintamaakerroksen alla oli pintapeltomullan Y6-0 kaltainen, mutta tiiviimpi tummanruskea savensekainen multakerros Y6-1, joka peitti alueen 6 itäpuolen. Länsipuolelta paljastui vaaleanharmaa, tiivis savi Y6-2. Alueen luoteiskulmassa oli paljastuneena vaaleaa hiekkaa, joka myöhemmin osoittautui kokonaiseksi kerrokseksi Y6-4. Kerrokset Y6-1, Y6-2, Y6-3 ja Y6-4, sen verran mitä kerroksesta kaivettiin, seulottiin.

Tummanruskea, pintamaan kaltainen kerros Y6-1 sijaitsi stratigrafisesti vaaleaa savea Y6-2 ylempänä, joten se kaivettiin ensin pois. Kerroksen paksuus vaihteli länsipäädystä itään 5–20 cm. Mukana oli paljon tiilimurskaa. Itäpäädyssä kerroksen koostumus muuttuu siten, että mukana on ajoittain vaalean hiekan laikkuja, joten tämä tummanruskea saven ja hiekan sekainen maa erotettiin kerrokseksi Y6-3. Alueen itäreunaa peittävä kerros Y6-3 sijaitsi myös stratigrafisesti vaaleanharmaan saven Y6-2 päällä, joten se poistettiin seuraavaksi.

Kerrosten Y6-1 ja Y6-3 poiston jälkeen alue 6 oli miltei kokonaan vaaleanharmaan, tiiviin saven Y6-2 peittämä lukuun ottamatta kaakkois- ja luoteiskulmia, joista paljastui vaaleaa hiekkaa. Luoteiskulman vaaleaa hiekkaa Y6-4 ja kaakkoiskulman vaaleaa hiekkaa Y6-5 pidettiin ensin erillisinä kerroksina. Vaaleanharmaa, tiivis savi Y6-2 poistettiin ja alta paljastui yhtenäinen vaalea, tummalakullinen hiekka Y6-4, joka peitti koko kaivausalueen.

Hiekkakerrokseen Y6-4 päätettiin kaivaa koekuoppa, jotta nähtäisiin, mitä kerroksen alla on ja onko pohjamaa jo saavutettu. Koilliskulmaan kaivettiin 1 x 1 m koekuoppa. Vaalean, tummalakullisen vaalean hiekan kerros oli noin 40 cm paksuinen. Kerros oli hyvin homogeeninen ja erittäin vähälöytöinen, joskin kerrosta kaivettiin vain koekuopan verran.

Hiekkakerroksen Y6-4 alta paljastui erittäin tumma kerros Y6-6, joka näytti koostuvan orgaanisesta aineksesta, jonka seassa oli ajoittain oranssinpunervia värjäymiä (Kuva 7). Kerros Y6-6 peittää koko koekuopan. Kerroksesta Y6-6 otettiin maanäyte 9. Alue 6 kaivaminen päätettiin jättää tilanteeseen, jossa

Kuva 7: Alue 6, alueen koilliskulma kaivettu tasoon 5. Alueen koilliskulmassa näkyvillä 1,0 x 1,0 koepiston paljastama orgaaninen kerros Y6-6. Ympärillä vaalea, tummalaikkuinen hiekka Y6-4. (Kuva: Jenna Karhu.)

hiekkakerrokseen Y6-4 kaivettiin koekuoppa, josta paljastui tumma, orgaaninen kerros Y6-6. Kerroksen Y6-6 paksuutta katsottiin T-piikillä kolmesta kohtaa ja kerros vaikuttaa olevan noin 5 cm paksuinen ja kerroksen alla on harmaa savi, joka vaikuttaa pohjasavelta. Kaivamista ja havainnointia on näin ollen mahdollisuus jatkaa tulevaisuudessa. Alueelle jätetyt yksiköt dokumentoitiin valokuvaamalla ja piirtämällä tasokarttaan 5 ja profiilikarttaan 6. Alueen itäprofiili valokuvattiin myös.

Alueelta 6 ei havaittu rakenteita. Tiilimurskaa esiintyi paljon pintamaassa ja kerroksissa Y6-1, Y6-2 ja Y6-3. Vaaleanharmaan saven Y6-2 päälle oli kerääntynyt kiviä ja tiilimurskaa erikokoisiin kuopanteisiin, mutta nämä painanteet eivät vaikuttaneet muodostavan rakennetta, joten ne ovat todennäköisesti muodostuneet luonnollisesti. Kerrokset Y6-1 ja Y6-3 muistuttivat pintamaata ja niiden seassa oli paljon tiilimurskaa ja jonkin verran palamatonta luuta. Kerrokset Y6-2 ja Y6-4 olivat hyvin homogeenisiä ja helppoja erottaa toisistaan. Kaikki kerrokset vaikuttavat täyttö- tai tasoitekerroksilta. Orgaaninen kerros Y6-6 on ainut kulttuurikerroksen kaltainen kerros ja on kenties voinut olla vanha maanpinta.

Alueen 6 pintamaasta löytyi metallinilmaisimen avulla panssarinuolenkärki (:374), mutta koska pintamaa on muokkautunut, ajoituksesta ei ole tietoa. Pintamaasta Y6-0 (:372) ja vaaleanharmaasta savesta Y6-2 (:378) löytyi kivisavikeramiikan fragmentti. Muutoin löytöaineisto koostui tiilestä sekä palamattomasta ja palaneesta luusta. Palanutta savea oli vähän. Löytöjen tarkempi analyysi voi kertoa ajoituksesta.

KOEKUOPPA 1 (1 m²)

Georg Haggrén & Tarja Knuutinen

x = 6653253.5–6653255.2

y = 24480659.89–24480661.7

Alueen 6 pohjoispuolelle avattiin 11.6 lapiolla koekuoppa 1/2015. Kuoppa oli laajuudeltaan 1,2 x 1,2 m. Kuopassa oli noin 20 cm paksun savensekaisesta mullasta koostuva pintamaa ja sen alla noin 20 cm paksu savikerros, jossa oli paikoin tiilimurskaa. Kuoppa oli tiilimurskaa lukuun ottamatta lähes löydötön.

Savikerroksen alta paljastui kuopan eteläkulmassa punertava hiekka ja itäkulmassa mullansekainen savi. Muualla koekuopassa savikerroksen alla oli T-piikillä tehtyjen kairausten perusteella musta multava kerros ja sen alla joko kallio tai kiviä (kivirakenne?). Kuopan kaivaminen päätettiin lopettaa 40 cm syvyyteen, koska syvältä paljastuneiden ilmiöiden selvittäminen olisi vaatinut kuopan laajentamista. Tätä ei haluttu tehdä, vaan päätettiin säästää ilmiöiden selvittäminen myöhempisiin tutkimuksiin. Paljastunut hiekka saattaa olla samaa täyttöä kuin alueelta 6 havaittu hiekkakerros.

6 LÖYDÖT

Elina Terävä

Raaseporin Slottsmalmenin länsiosan kaivausten löytöaineisto kesäkuulta 2015 täydensi ja monipuolisti vuoden 2014 tutkimusten linnan ja sen ympäristön arjesta kertovaa aineistoa. Suurin osa löytöaineistosta on alueen 5 jätekerroksesta Y5-3, jota vastaavaa kerrosta Y1-3 kaivettiin sekä viime että tänä vuonna kaivausalueella 1. Löydöt on luettelointi Kansallismuseoon päänumerolle KM 40418 (KM 40418: 1-860). Löytöluettelo alkaa esinelöydöillä (:1-394), joiden perään on erikseen luettelointi kuonat (:395-:498), palaneet luut (:499-:657), palamattomat luut (:658-:860). Myös kalkkikivinäytteet ja näytteeksi säästetty palanut savi ja tiilet luettelointiin erillisiin luetteloihin ja talletettiin Länsi Uudenmaan maakuntamuseon kokoelmiin (Liite 4). Muutama esinelöytöjen joukkoon luettelointi saven peitossa ollut kappale (:32 ja :364) paljastui vasta röntgenkuvissa luuksi, yksi puun fragmentiksi (:135) ja yksi kuonaksi (:336), eikä niitä ole siirretty esinelöytöluettelosta luiden joukkoon. Joitakin metallinilmaisimella maakasoista ja alu- eiden täytöstä kaivausten jälkeen löytyneitä esineitä, lähinnä moderneilta vaikuttavaa hevosenkenkää (16) nauvoja, vartaita ja kuonaa, ei katsottu säästämisen arvoisiksi, vaan niistä on tehty erikseen poistettujen löytöjen luettelo (1-41, Liite 5) ja ne on valokuvattu.

Löydöistä piit, kvartsit, kuona, luut, palanut savi ja tiilenkappaleet talletettiin yksiköittäin, 0,5 x 0,5 m suuruisissa karttakoordinaatiston mukaisissa ruuduissa. Koska vuoden 2014 tutkimuksissa tiilimurskaa oli kaivetuissa jätekerroksissa todettu olevan hyvin runsaasti, päätettiin tänä vuonna poistettava tiilianeisto käydä läpi ja punnita jo kentällä (ks. Liite 5), joten tiiltä talletettiin jatkotutkimuksia varten vain näytteenomaisesti. Kaikki metallilöydöt, keramiikat, lasit ja muut esineet pyrittiin mittaamaan paikalleen takymetrillä. Kaivettu maa tarkistettiin seulomalla se 5 x 5 mm seulalla lukuun ottamatta pintamaata sekä joitakin alueen 5 savisia yksiköitä, jotka eivät menneet seulasta läpi. Maakasat käytiin kuitenkin läpi sekä silmämääräisesti että metallinilmaisimella. Apuna maakasojen metallinpaljastintutkimuksissa oli mukana alan harrastajat Mikael Malm, Ilkka Penttinen ja Antti Hirvinen useampaan otteeseen kaivausten aikana.

Kaikki vuoden 2015 säästetyt metallilöydöt on röntgenkuvattu Löytö Oy:n toimesta konservointikoululla Metropoliassa. Arvometallilöydöt (kulta, hopea, kuparilejeerinki ja tina-/lyijy-seos) on konservoitu, samoin osa rautalöydöistä. Löytöjen konservoinnista on vastannut Löytö Oy (Anna Lehtinen ja Sari Pouta).

Esinelöydöt on luettelointi ensin alueen, sitten yksikön, materiaalin ja lopulta ruudun perusteella. Poikkeuksena ovat esinelöytöluettelon alkuun luetteloidu viisi haurasta kupariseoksesta ja raudasta valmistettua esineen katkelmaa, joissa epäiltiin säilyneen orgaanista materiaalia. Ne luettelointiin esinelöytöluettelon alkuun (KM 40418: 1-5) ja toimitettiin Anna Lehtiselle ja Sari Poudalle jo kaivausten aikana. Lisäksi luiden ja kuonien joukosta tuli esinelöytöjen luetteloinnin jälkeen yksi hevosenkenkänauha (:391), yksi pii (:392), yksi rautaesine (:393) ja yksi niitin kanta (:394), jotka luettelointiin esinelöytöluettelon loppuun.

Metallilöydöt on punnittu ja mitattu ennen konservointia, joten painot ja mitat saattavat hieman poiketa konservoinnin jälkeisestä tilasta. Esinelöydöistä on mitattu yleensä suurimmat halkaisijat tai oleellisiksi katsotut mitat, jotka on erikseen mainittu luettelossa. Nauloista on mitattu pituudet sekä kantojen halkaisijat. Niistä nauloista, joiden vartaat ovat taipuneet, on pyritty arvioimaan naulan pituus suorana.

Rahoja Slottsmalmenilta löytyi tänä vuonna neljä (:35, :61, :134 ja :348). Kaksi näistä löydöistä on alueelta 5, yksi (:35) pintakerroksesta, yksi (:61) savikerroksesta Y5-1 ja yksi (:134) jätekerroksesta Y5-3. Viimeinen raha (:348) löytyi alueen 6 seulakasan alta tai seulotun maan rippeistä metallinilmaisimella kaivausten jälkeen. Kyseessä on hyvää hopeaa oleva Tallinnan artig noin vuosilta 1398-1401 (tunnistus Frida Ehrnsten, lähde Haljak 2010:80).

Kaksi alueen 5 hyvin kuparipitoista rahaa vaikuttaisivat olevan tarttolaisia, toinen (:134) on Dietrich III Damerovin artig, joka ajoittuu suunnilleen vuoteen 1395/1396 (tunnistus Frida Ehrnsten, lähde Haljak 2010: 494b) ja toinen saattaisi olla Dietrich III Damerovin penninki, noin vuosilta 1396-1400 (epävarma tunnistus Frida Ehrnsten). Alueen 5 rahoista yksi (:35) on gotlantilainen aurto (”gootti”) vuosilta 1320-1380/1390, jollaisia löytyi viime vuonna kolme (KM 40002: 1, 30 & 32). Viime vuonna kaivauslöytöihin kuului myös kruunupääbrakteaatti (KM 40002: 31) sekä hyvin paljon kuparia sisältävä ruotsalainen raha (KM 40002: 113), jota ei kuluneisuuden takia pysty tunnistamaan. Vuosina 2008-2009 Slottsmalmelilta on löytynyt yksi kruunupääbrakteaatti 1300-luvun lopulta ja yksi gotlantilainen aurto, lisäksi yksi S-brakteaatti 1400-luvulta, kuparisterliinki n. vuodelta 1422, yksi visbyläinen killinki vuodelta 1523 ja tarttolainen piispa Johannes V Blankenfeldin penninki ajalta 1518–1527. Linnalta sen käyttöaikaisia rahoja varhaisemmissa tutkimuksissa on löytynyt 35 kappaletta, joista monet liivinmaalta (Ehrnsten 2014).

Rahojen lisäksi tänä vuonna löytyi kupariseoksesta valmistettu levy (:36), jonka röntgenkuvassa näkyy c:n muotoinen painanne sekä rengas/kuoppa. Konservoinnin jälkeen levyssä erottuvat kaksi lyömällä tehtyä kirjainta, 'O' ja 'C' tai allekkain 'U' ja 'O'. Kirjainpainanteessa on ollut ohut suikale jotakin vaaleaa, punakirjavaa materiaalia, joka säästettiin näytteenä. Löytö (:36) saattaisi olla esimerkiksi poletti. Yllättävin tämän vuoden jalometallilöydöistä on varmasti alueen 5 yksiköstä Y5-2 löytynyt yksinkertainen kultainen sormus (:99), joka vastaa muodoltaan yhä nykyisin käytössä olevia kihla- ja vihkisormuksia. Sormus on leimaamaton. Myös jätkekerroksesta Y5-3 löytynyt kuusikulmainen, tummanvioletti ametisti (:323) voisi olla alun perin peräisin sormuksesta tai muusta korusta. Samalta kaivausalueelta talletettiin myös pieni, ohut ja läpinäkyvä kivi (:358), jota epäiltiin mahdolliseksi korukiveksi.

Kupariseoksesta valmistettujen esineiden fragmentteja löytyi melko vähän. Suurin osa kupariseoslöydöistä oli erilaisia levynfragmentteja (:4, :38, :135, :364, :365) mahdollisesti heloista tms, tai epämääräisenmuotoisia kappaleita (:1, :2, :18 ja :39), jotka vaikuttavat sulaneelta pronssilta, mutta niiden tarkempi alkuperä on löytöjen fragmentaarisuuden takia vaikea määrittää.

Yhdessä suorakulmionmuotoisessa helassa yksiköstä Y5-6 (:346) on kolme pientä, esineen etupuolelta läpilyötyä niitinreikää. Alueen 5 pintamaakasasta löytynyt levynkappale (:37) saattaisi olla plastisesti koristellun astian kylkipala. Palan ulkopinnalla on eripituisista lyödyistä viivoista muodostuvaa koristelua, mahdollisesti osa jotain esittävää kuvaa. Alueen 5 jätkekerroksesta löytyi yksi lieriönmuotoinen pronssiesineen katkelma (:3), jossa ulkopinnalla on kaksi esineen ympäri kiertävää koristeuraa. Lieriössä on avonainen sauma, jossa reunapaksunnos. Pronssilieriön sisältä paljastui ohut lieriönmuotoinen rautakappale hyvin ohutta levyä, sen ja pronssilieriön välissä on harmahtavaa massaa. Kyseessä voisi olla hela veitsen kahvasta, mutta myös muu koriste. Kaivausten jälkeen metallinilmaisimella kaivausalueiden 1, 2 ja 5 täytöstä löytyi myös ohuesta pronssilevystä taivutettu rengas (:386), jonka ympäri on lyöty koristeurat: keskiosa on koholla ja sen molemmin puolin rengasta kiertää kaksoisurat. Renkaassa erottuu sauma sekä lähellä reunaa päältä lyömällä tehty reikä helan kiinnittämiseen. Helpoiten identifioitava kupariseoksesta valmistettu löytö oli tänä vuonna alueen 2 yksiköstä Y2-15 talletettu nelikulmaisen, kaksisilmäisen soljen kehän katkelma (:25).

Lyijy-/tinalöytöjä ei tänä vuonna kovin paljon tullut vastaan. Alueen 5 pintamaakasasta löytyi metallinilmaisimella yksi plombi (:40) ja yksi käsituliaseen lyijyammus (:41), jonka halkaisija on 13 mm. Lisäksi yksiköstä Y5-10 talletettiin yksi epämääräinen tina-/lyijylevyn kappale (:360) ja yksiköstä Y6-3 tinakappale (:381), joka voisi olla jonkinlainen tiiviste tai valmistusjätefragmentti.

Tämänkin vuoden metallilöydöistä isoimman joukon muodostivat rautanaulat tai niiden vartaisten katkelmat. Huomionarvoista on, että suurin osa nauloista on edellisvuoden tapaan hevosenkenkänauloja, joita löytyi 84, tavallisia taottuja nauloja löytyi 60 ja todennäköisiä naulan vartaita 18, tosin naulan vartaita voi olla aineistossa hiukan enemmän, mutta varmaa identifiointia kaikista on vaikea tehdä. He-

vosenkengännauloissa on yleensä joko sienenmuotoinen tai kolmionmuotoinen tai hiukan nelikulmainen kanta, mutta joukossa on myös 11 jääkengännaulaa, joissa pää toiseen suuntaan vinoneliön, toiseen suuntaan hiukan ristin tai kolmion muotoinen. Osassa nauloista vartaat ovat taipuneet koukkumaisesti, mikä saattaisi viitata vanhan tyyliseen hevosen kengitykseen niin, että naulan koko vartaan ylimääräinen osa on pyritty lyömään takaisin kavioon katkaisematta sitä. Osassa nauloista vartaat ovat hyvin suoria, mikä taas saattaa johtua siitä, että ne ovat joko käyttämättömiä tai suoristuneet kun hevosenkenkää on irrotettu. (Wallander 1998: 226–227.) Huomattavan monissa hevosenkenkänauloista kärki on katkennut tai katkaistu. Kaivauksilta talletettiin myös viime vuoden tapaan pieniä kolmionmuotoisia ja litteitä rautafragmentteja (:22, :34, :60 ja :93), jotka voisivat olla hevosenkenkänaulojen katkaistuja päitä tai muuta rautaesineiden valmistusjätettä. Kaivausten jälkeen ilmeisesti alueen 5 pintamaakasasta löytyi yksi hevosenkenkä, mutta se vaikutti modernilta, joten se luetteloiitiin poistettavien löytöjen joukkoon.

Naulojen lisäksi alueelta 5 löytyi yksi niitti (:363), jossa sekä pyöristetyn nelikulmion muotoinen kanta, että neliö priikka ovat säilyneet. Myös muutama muu saman alueen löytö (:23, :116 ja :212, :394) voisivat olla fragmentteja isoista niiteistä, joissa on ollut nelikulmaiset kannat. Yksi niitiksi tulkittu löytö on muista poiketen pieni ja pyöreäkantainen (:122). Niitti voisi olla samasta esineestä kuin hiukan kolmionmuotoinen rautalevy (:121), jossa on kolme samankokoista niittiä kiinni.

Myös kolmessa pitkänmallisessa rautahelassa (:5, :55 ja :139) on pyöreäkantaisia niittejä tiiviissä rivissä. Ainakin kahdessa näistä fragmenteista (:5, :139) on niitein kiinnitetyn oranssipintaisen, sisältä tumman ja kiteisen orgaanisen materiaalin jäänteitä, mahdollisesti nahkaa tai tekstiiliä, joka vaikuttaa korvautuneen rautasuoloilla. Kappaleet ovat mahdollisesti panssarivarustuksesta tms., jossa on käytetty sekä kangasta että rautaa. Vastaavia heloja on mm. Visbyn vuoden 1361 taistelun löytöjen joukossa ja siellä ne kuuluvat sotilaan rautahanskaan (Thordeman 2001 (1939), 414–434). Myös pitkänmallinen, kaarevasti taipunut suorakulmainen levy (:267), jossa on niitit, saattaisi olla panssarivarustuksesta. Myös yhdessä pitkänmallisessa rautalevyssä (:177) paljastui olevan niittejä röntgenkuvasta. Muita mahdollisia rautaheloja, jotka kaikki ovat pitkänmallisia levyjä, löytyi yhteensä neljä (:136, :144, :245 ja :251) ja ne kaikki ovat jätekerroksesta Y5-3. Niitittömiä, erimuotoisia rautalevyjen fragmentteja löytyi näiden lisäksi tänä kesänä kuusi.

Yksi löytöryhmä, missä on pieniä pyöreitä niittejä, ovat pöytäveitset, joita löytyi kaksi yksikön Y5-6 pinnan puhdistuksessa (:350 ja :352). Toisen veitsen (:352) täysruodossa on yksi kahvan läpi menevä niitti säilynyt sekä sen ympärillä puujäänteitä, toisessa (:350) on vain niitin reikiä. Täysruodolliset pöytäveitset ajoittuvat Suomen keskiaikaisilla kohteilla lähinnä 1400- ja 1500-luvuille ja niitä löytyy niin kaupungeista kuin maaseutukohteiltakin (ks. esim. Haggrén & al. 2011). Myös aiemmin mainittu pronssilieriö (:3) voisi olla jonkinlaisesta pöytäveitsestä. Pieniä puoliruodollisia puukkoja löytyi kaivauksilta kaksi, toinen alueen 5 (:54) pintamaakasasta ja toinen jätekerroksesta Y5-3 (:198). Toisessa puukossa (:54) on osittain puukahvan rakennetta säilynyt korroosiossa, toisessa löydössä (:198) havaittiin konservoinnissa myös puujäänteitä ruodon tyvessä.

Myös muuta arkipäiväistä esineistöä löytyi jonkin verran. Jätekerroksesta Y5-3 löytyi kolmihaarainen putkilukon jousi (:250), jossa on kuparijuotokset. Ohuita rautaisia silmäneuloja löytyi yksi (:142) yksiköstä Y5-3, minkä lisäksi ohut, poikkileikkaukseltaan pyöreä vartaan katkelma alueen 1 täytöstä (:19) voisi olla neulan fragmentti, tosin se voi olla esimerkiksi soljen neulasta. Rautaisia solkia jätekerroksen Y5-3 aineistoon kuuluu yksi (:259), joka on nelikulmaisen, kaksisilmäisen soljen kehän katkelma. Myös yksi pintakerroksen Y5-0 löydöistä (:57) ja metallinilmäisimmällä alueen 1 täytöstä talteen poimitut kaksi fragmenttia (:20) konservointiin, koska niiden arveltiin olevan solkien kehistä, mutta tulkinta on epävarma ja ainakin toinen (:20) konservoiduista fragmenteista on todennäköisesti vain taipunut varras.

Kiinnostava löytö jätekerroksesta Y5-3 on teräväkärkinen, poikkileikkaukseltaan pyöreä varras, jonka päässä on kulmikas nuppi (:180). Kyseessä lienee vahataulun kanssa käytetty kirjoituspuikko eli stylus, jollaisia on löytynyt esimerkiksi kirkollisista konteksteista (Harjula 2011: 243-245), mutta myös Hämeen linnasta (perss. comm. Salminen 24.6.2015). Yllättävä löytö tehtiin myös jälkityövaiheessa yhdestä jätekerroksen Y5-3 luupussista. Kyseessä on rautalevystä taivutettu, hiukan litteä suppilonmuotoinen esine (:393), joka saattaisi olla tupen kenkään tms muu kärjen vahvike.

Nuolenkärjet ovat Raaseporista ja sen ympäristöstä tyypillinen, linnan arkeen liittyvä löytöryhmä. Tänä vuonna holkillisia ns. kansainvälistä tyyppiä olevia panssarinuolenkärkiä löytyi kolme, yksi (:200) alueen 5 jätekerroksesta Y5-3, yksi (:370) metallinilmaisimella alueen 5 maakasasta ja yksi (:374) metallinilmaisimella alueen 6 pintamaakasasta. Viime vuonna tämän kaltaisia ns. panssarinuolenkärkiä löytyi yksi (KM 40002: 240) ja linnan ja sen lähiympäristön löytöaineistossa niitä on aiemmista tutkimuksista yhteensä 22, Slottsmalmenin pelloilta kahdeksan ja Grönborgin pelloilta viisi (Terävä 2014). Linnan löytöaineistossa tyypillisiä ns. taalalaisnuolenkärkiä ei tänä vuonna löytynyt, vaikka viime vuonna niitä löydettiin kaksi (KM 40002: 211 ja :238).

Osa rautalöydöistä on toistaiseksi vielä joko tunnistamatta tai ne ovat niin fragmentaarisia, että on vaikea päätellä mistä ne ovat peräisin, kuten aiemmin mainitut rautalevyt. Todennäköisten naulan vartaiden lisäksi tänä vuonna löytyi 39 varrasta tai sellaisen katkelmaa, jotka voivat olla muistakin esineistä kuin nauloista. Yksi yksikön Y5-2 varras (:108) ainakin kapenee kumpaakin päätä kohden, joten se voisi olla jonkin esineen fragmentti. Yksiköstä Y5-6 löytyi poikkileikkaukseltaan pyöreä, kierretty varras (:351), jonka pää saattaa olla katkaistu.

Slottsmalmenin aineistossa on myös jonkin verran raudan käsittelyyn viittaavia löytöjä. Alueen 1 täyttömaakasasta löytyi metallinilmaisimella jyrävä, kulmikas rauta (:21), joka vaikuttaisi olevan rautaharkko. Yksi jyrävä, varrasmainen esine (:58) on toisesta päästä katkaistu ja saattaisi myös olla raaka-ainekappale, samoin kuin litteä, katkaistu rauta (:144) yksiköstä Y5-3. Ohuen metallilevyn leikkuujätettä löytyi myös jonkin verran, kaksi (:88, :90) kappaletta yksiköstä Y5-1, neljä (:181, :226, :246, :249) yksiköstä Y5-3, myös rullalle kääritty levy (:233) saattaa kuulua näiden kanssa samaan esiner ryhmään. Vastavainlainen leikkuujäte kappale vaikuttaisi olevan myös metallinilmaisimella alueen 5 maakasasta löytynyt teräväreunainen, erittäin metallipitoinen kappale (:371). Kappale on kaarevasti taipunut ja suunnilleen esineen keskellä on pieni kavennus. Myös aiemmin mainitut, pienet kolmionmuotoiset raudankappaleet (:22, :34, :60 ja :93) saattavat olla leikkuujätettä.

Mahdollisesti ketjun päästä tai jostakin hevosvarusteesta voisi olla peräisin Y5-3:sta löytynyt, hiukan pyöreäkulmaisen kolmion muotoinen lenkki (:229), joka on taivutettu poikkileikkaukseltaan pyöreästä rautavartaasta. Vartaan päät on taitettu yhteen yhdessä kolmion nurkassa. Erikoiniin löytöihin kuuluu jätekerroksesta Y5-3 löytynyt pyöreä, litteä rautalevy, jossa on pyöreä reikä hiukan esineen sivussa (:258). Samasta yksiköstä löytyi myös pyöreä, paksu rautarengas (:190), jonka toisella puolella pinnassa on kiinni kappale pseudomorfista puuta, syyt ulkokehältä keskelle päin. Yksikön Y5-18 löytöihin kuuluu jyrävä, kiilanmuotoinen rauta (:367), jossa on syvennys leveässä päässä. Erikoinen löytö on myös rautalevystä taivutettu suppilomainen, alaosa avoin kappale (:137), jonka alaosa päättyy poikkileikkaukseltaan pyöreään vartaaseen. Muita toistaiseksi identifioimattomia esineiden fragmentteja luetteloitiin yhteensä 20.

Keramiikkalöytöjä kaivauksilta tuli myös jonkin verran ja etenkin kivisavikeramiikkaa löydettiin selkeästi viime vuotta enemmän, yhteensä 24 sirpalletta, joista yksi (:17) on alueelta 1 yksiköstä Y-16 ja kaksi pientä palaa alueelta 6 yksiköistä Y6-0 (:372) ja Y6-2 (:378), kaikki loput löytyivät eri yksiköistä alueelta 5. Suurin osa tämän vuoden keramiikka-löydöistä vaikuttaisi olevan tuontia Siegburgista, kuten viime vuonnakin. Myös vuoden 2008 ja 2009 Slottsmalmenin kaivauksilla suurin osa löydetystä kivisavikera-

miikasta oli aikajaksolle 1350-1550 ajoittuvaa tuontia Siegburgista. Hieno löytö yksiköstä Y5-14 kivien välistä (:366) on siegburgilaisen kivilasiteastian kylkipala, jonka ulkopinnalla on ruskeankirjava tuhkalasite ja nystyistä koostuva kukkamainen reliefikoriste ns. vadelmanyppy. Mathias Bäckin mukaan pala ajoittuu 1400-luvun loppuun tai 1500-luvun alkuun (Mathias Bäck 25.6.2015).

Punasaviastian paloja löytyi tänä vuonna 11, joista tosin kaksi palaa yksiköistä Y5-3 (:284) ja Y6-3 (:382) ovat melko epämääräisiä ja voivat olla fragmentteja tiilen pinnasta. Hyvin järeä löytö (:132) yksiköstä Y5-2 voisi olla joko hyvin paksukylkisestä astiasta tai kaakelin pohjan reunasta peräisin ja Y5-4:sta löytynyt kylkipala (:343) saattaisi olla samaa astiaa tai kaakelia. Myös viime vuonna alueelta 2 yksiköstä Y2-5 löytyi kaksi samantyyppistä melko paksua kappaletta (KM 40002: 170), joita arveltiin kaakelin tms fragmenteiksi. Hiukan epämääräinen pala (:285) yksiköstä Y5-3 voisi olla kaakelin tai sitten vain tiilen reunasta. Kolme lyijylasitettua, oranssimassaista palaa yksiköistä Y5-1 (:95) ja Y5-4 (:339 ja :340) voisivat olla samaa astiaa. Kahdessa näistä (:95 ja :339) astian sisäpinnalla on kellertävä lyijylasite, toisessa (:95) myös ulkopinta on lasitettu. Yksi näistä (:340) on punasaviastian kahvan katkelma kahvan tyvestä. Kahvan poikkileikkaus on soikea, kahvan keskiosa on hiukan reunoja ohuempi. Kahvan pinnoilla kirjava ja laikukas, puna-keltainen lyijylasite. Myös viime vuonna yksiköistä Y2-5 (KM 40002: 168), Y2-6 (KM 40002: 199 & 200) ja Y2-10 (KM 40002: 222) löytyi samantyyppisiä paloja, kenties samasta astiasta. Hie-man samantapaista keramiikkaa on löytynyt linnalta aiemminkin (KM 37154: 88), tosin linnan ”pajasta” löytyneessä palassa on ulkopinnalla kirjoitusta. Näiden lisäksi tänä kesänä yksiköstä Y5-1 löytyi yksi lyijylasitettu pala (:96) selkeästi eri astiasta kuin edellä mainitut sekä kaksi lasittamatonta astian kylkipalaa, toinen yksiköstä Y5-4 (:342) ja toinen koekuopasta nro 1 (:389). Lasittamatonta punasavikeramiikkaa löytyi myös vuonna 2014 lähinnä alueelta 2.

Viime vuonna Slottsmalmenilta alueelta 1 löytyi yksi (KM 40002: 22) on katkelma kannun kahvan juuresta sekä kaksi kylkipalaa (KM 40002: 93), joiden todettiin olevan samasta tai saman tyyppisestä astiasta, jossa on tumma, siloteltu ulkopinta. Mathias Bäck tunnisti palat myöhemmin keväällä ns. jydepotin (grafikgods) sirpaleiksi, jotka ovat 1300-1800-luvuilla Tanskassa valmistettuja keittoastioita (pers. comm. Mathias Bäck 5.5.2015). Tänä vuonna samaa keramiikkaa löytyi viisi palaa lisää, joista yksi (:286) on yksiköstä Y5-3, kaksi (:344 ja :345) yksiköstä Y5-4 ja kaksi (:356 ja :357) yksiköstä Y5-9. Yksi paloista on pohjapala (:345) astiasta, jonka pohjan halkaisija on noin 14 cm ja yksi suun reunapala (:356) astiasta, jonka suun halkaisija on noin 8 cm. Kaikissa paloissa on karkea sekoite, jossa on mm. kiillettä mukana ja paloissa on dreijausjälkiä. Ulkopinta on näissä paloissa viime vuoden palojen tapaan tummanharmaa ja melko sileä.

Aiemmissä tutkimuksissa lasilöydöt Raaseporin linnalta tai sen ympäristössä ovat melko vähäisiä, 2000-luvun lopun tutkimuksissa Slottsmalmenilta löytyi 10 sirpaleita lasiastioista, jotka ajoittuvat 1300- tai 1400-luvuille. Viime vuonna jätekerroksesta Y1-3 löytyi kolme böömiläiseen traditioon kuuluvaa nauharuodepikarin (fadenrippenbecher) sirpaleita (KM 40002: 95 ja :97) sekä massaltaan vaaleanvihertävä pala (KM 40002: 94), joka voisi olla pikarin jalkalevystä, sekä yksi ohut, massaltaan väritön pala (KM 40002: 96) todennäköisesti pikarin kyljestä. Myös alueelta 2 löytyi vuonna 2014 kaksi pikarin sirpaleita (KM 40002: 204 ja :205), joiden massat ovat vihertävät ja niissä on ilmakuplia sekä kaksi kahdeksankulmaisen passglasin reunapalaa (KM 40002: 208 ja :209) jotka ajoittunevat 1500-luvun puolenvälin tienoille.

Tänä vuonna kaivauksilta löydettiin peräti 52 lasiastian sirpaleita, joista 46 (:287-:322) löydettiin alueen 5 jätekerroksesta Y5-3. Suurin osa paloista on ohuita sirpaleita Böömiläiseen traditioon kuuluvista pikareista. Viisi paloista (:308, :309, :312, :313 ja :319) on tunnistettavissa nauharuodepikarin kylkipaloiksi, sillä niissä on ulkopinnoilla säilyneet katkelmat nauharuoteista, kahdessa palassa (:309 ja :312) nauharuoteen päällä on pisarat sinistä lasia. Pikarin suun reunapaloja löytyi viisi, joista kaksi (:291 ja :296) on massaltaan vihertävää lasia samasta pikarista, jonka suun halkaisija on n. 10 cm ja kolme (:297, :306 ja

:316) ohutta, väritöntä pikarin reunapalaa todennäköisesti samasta astiasta, jonka suun halkaisija on n. 16 cm. Tänä vuonna löytyi myös ainakin yksi 1500-luvulle ajoittuva passglasin kylkipala (:293).

Liuskeesta tehtyjä hiokivien kappaleita löytyi tänä vuonna kaksi, toinen (:97) savesta Y5-1 ja toinen (:324) jätekerroksesta Y5-3. Piitä löytyi tänä vuonna seitsemän iskoksen verran, joista yksi (:98) on yksiköstä Y5-1, ykai (:392) yksiköstä Y5-2, kolme (:325-:327) yksiköstä Y5-3, yksi (:359) yksiköstä Y5-9 sekä yksi (:390) koekuopasta 1.

Slottsmalmenilta löytyi myös kalkkikiveä, jota otettiin kentällä talteen jonkin verran (ks. Liite 5) viime vuoden tapaan. Alueelta 1 yksiköstä Y1-3 säästettiin kaksi kalkkikivenkappaletta, alueelta 2 yksiköstä Y2-15 yksi rapautunut kalkkikivi, alueen 5 yksiköstä Y5-1 reilu 1 600 g kalkkikiveä, jätekerroksesta Y5-3 kolme kalkkikiveä ja yksiköstä Y5-9 yksi kookkaampi kalkkikiven kappale. Myös alueelta 6 yksiköistä Y6-3 ja Y6-4 säästettiin muutama kalkkikivenkappale. Lisäksi kaivauksilta löytyi yksiköistä Y5-2 ja Y5-3 hiukan pinnoilta lasimaiseksi muuttunutta kalkinpoltojätettä, joka myös luetteloiitiin näytteenä kalkkikivien joukkoon.

Kaivauksilla luetteloiitiin tänä vuonna yhteensä yli 22 kg kuonaa. Alueelta 1 löytyi vain yksi rautakuona yksiköstä Y1-3 (:395) ja alueelta 2 yksiköstä Y2-15 kaksi pientä rautakuonaa (:396). Lisäksi koekuopasta 1 löytyi yksi isohko rautakuona (:498). Suurin osa kuonasta eli yli 22 kg löytyi alueelta 5 ja se on enimmäkseen rautakuonaa, tosin mukana on myös kuonaantuneita saven- ja tiilenkappaleita. Rauta- ja savikuonan lisäksi kuonien joukossa on yksi pieni, violetiksi muuttunut kappale, joka saattaisi olla kuonaantunut kaakelin pala (:466). Alueen 5 kuonista suurin osa eli yli 17,5 kg on jätekerroksesta Y5-3. Jätekerroksen lisäksi yksi kuona talletettiin pintamaasta Y5-0 (:397), reilu 1,5 kg yksiköstä Y5-1, reilu 2 kg yksiköstä Y5-2, lähes 500 g yksiköstä Y5-4 ja muutamia paloja yksiköistä Y5-10, Y5-14 ja Y5-18.

Palanutta luuta löydettiin noin 180 g eli 411 fragmentin verran, josta suurin osa eli noin 110 g tuli alueen 5 jätekerroksesta Y5-3. Myös alueilta 1, 2 ja 6 sekä koekuopasta 1 löytyi pieniä määriä palanutta luuta. Myös palamatonta luuta löytyi kaikilta vuoden 215 kaivausalueilta sekä koekuopasta 1, yhteensä yli 7,5 kg. Tästä määrästä yli 4,7 kg oli peräisin alueen 5 jätekerroksesta Y5-3. Osan luuaineistosta analysoi jälkitöiden yhteydessä Jenna Karhu (ks. luku 7).

Tiiltä kaivauksilta löytyi lähes 260 kg. Suurin osa aineistosta käytiin läpi ja punnittiin jo kentällä, minkä jälkeen se poistettiin. Joukossa oli sekä kova- että huonopoltoisen tiilen kappaleita. Noin 19 kg tiiltä eli yhteensä 39 fragmenttia säästettiin näytteeksi ja ne putsattiin sekä luetteloiitiin omaan luetteloonsa (ks. Liite 5). Näytteiden joukossa oli mm. lähes kokonaisten tiilien kappaleita sekä paloja, joissa oli painanteita tai vaaleaa savilietettä tms pinnalla. Osa tiilenpaloista oli erittäin kovapoltoisista tiilistä, osa huonopoltoisista ja mukana oli jonkin verran nokeentuneita, osittain jopa kuonaantuneita tiilen tai saven fargmentteja. Palanutta savea vaikuttaa aineistossa olevan vain vähän, tai sitä on hyvin vaikea erottaa tiilestä. Noin puolet, eli yli 130 kg, kaivausten tiilimateriaalista talletettiin alueen 5 jätekerroksesta Y5-3. Alueelta 6 löytyi reilu 20 kg tiiltä ja koekuopasta 1 reilu 4 kg.

7 OSTEOLOGISET HAVAINNOT

Jenna Karhu

Raaseporin Slottsmalmenin 2015 kaivauksissa osteologisesta osaamisesta kentällä vastasi HuK Jenna Karhu. Luiden talteenotto osoittautui haastavaksi, sillä luita ei suurimmaksi osaksi ollut mahdollista saada otettua talteen ehjinä. Havainnot ovat kaivausten ajalta ja koskevat palamattomia luita.

Alueelta 5 suurin osa luista otettiin talteen kerroksesta Y5-3. Kenttähavaintojen perusteella suurin osa

luumateriaalista kuuluu kotieläimille. Mukana on paljon isolle nisäkkäälle, todennäköisesti naudalle, kuuluneita raajojen luita. Raajojen luita on jonkin verran myös keskikokoiselta nisäkkäältä, todennäköisesti lampaalta/vuohelta ja sialta. Alaleukoja, etenkin sikojen, mutta myös lampaiden/vuohien ja lehmi- en, oli paljon kuten myös irtonaisia hampaita. Mukana on myös jonkin verran nautojen sormen/varpaan luita.

Todennäköisesti naudalle (kuten myös lampaalle/vuohelle ja sialle) kuuluneita selkänikamia oli jonkin verran, ja niistä suurin osa kuului lähes täysikasvuisille, mutta vielä nuorille yksilöille. Myös raajojen luista osa kuului nuorille yksilöille. Kotieläinten lisäksi alueelta 5 on ainakin yksi kalan selkänikama ja jyräjän alaleuka. Lintujen luita ei havaittu kentällä.

Alueelta 6 tuli vähän palamatonta luuta ja löydöt tuntuvat vastaavan alueen 5 materiaalia.

Raajojen luut tuntuvat viittaavan ns. lihaisiin osiin ruumiissa. Myös nuorien yksilöiden osuus löytöai- neistossa viittaisi ns. lihantuotantoon. Anatominen jakauma viittaa näiltä osin teurasjätteeseen. Löydöis- sä oli mukana myös vähälihaisia osia, kuten alaleukoja ja sormen/varpaan luita. Selkärangan ja rintake- hän alueelta luita näytti olevan vähän, joten se ei viittaa lihaisiin ruumiin osiin. Kerros Y5-3 on tulkittu jätekerrokseksi, joten teurasjäte tuntuu olevan varteenotettava tulkinta.

Isojen nisäkkäiden luiden paljous verrattuna pieniin luihin, esimerkiksi kalojen ja lintujen luihin, voi myös johtua ympäristöllisistä ja kaivausteknisistä syistä. Kuten aiemmin on jo mainittu, luiden hajoa- minen talteen otettaessa oli hyvin yleistä, joten on todennäköisempää, että isommat ja vahvemmat luut säilyvät. Kerroksissa on myös voinut olla enemmän selkänikamia ja kylkiluita, mutta pehmeämpinä ja hauraampina luina nämä helposti tuhoutuvat.

8 YHTEENVETO VUODEN 2015 TUTKIMUSTULOKSISTA

Vuoden 2015 kaivausten tavoitteena oli täydentää vuonna 2014 suoritettujen kaivausten perusteella tehty- jä tulkintoja Slottsmalmenin länsiosan käyttöhistoriasta ja alueen suhteesta päälintaan sekä tuottaa uut- ta tietoa alueella havaituista rakenteista ja muista arkeologisista ilmiöistä. Kaivaukset tuottivat runsaasti uutta tietoa Slottsmalmenin länsiosan keskiaikaisesta käytöstä. Kaivauksilla saatiin vahvistettua vuoden 2014 kaivausten perusteella tehtyjä tulkintoja alueen kulttuurikerrosten ja rakenteiden ajoituksesta ja sekä alueen käyttöhistoriasta. Myös kaivausten aikana talletettu runsas ja monipuolinen, 1300-1500-lu- vuille ajoittuva löytöaineisto muodostaa merkittävän linnan toiminnasta kertovan tutkimusaineiston.

Slottsmalmenin länsiosan varhaisimmasta käyttövaiheesta saatiin uusia havaintoja. Linnan perustami- sen aikaan 1300-luvulla alue on ollut linnasaaria ja mannerta erottavan merenlahden rantavyöhykettä. Vuosien 2014 ja 2015 tutkimusalueilta on löytynyt jäänteitä rannalle kertyneestä orgaanisesta jätteestä, mutta myös rannalle poljetuista tai polkeutuneista kiveyksistä tai kivikoista sekä todennäköisesti tarkoi- tuksellisista paikalle tuoduista hiekkakerrostumista.

1300-1400-luvuilla aluetta on käytetty kaatopaikkana. Jätekerrokset ovat ajan kuluessa muokanneet alu- een luonnollista topografiaa. Jätekerroksista talletettujen löytöjen, mm. lasipikarin (ns. nauharuodepi- kari) kappaleiden, korujen ja muiden vaatetukseen liittyvien pienesineiden sekä sotilaallisten löytöjen perusteella alueelle tuotu jäte on ainakin osittain peräisin päälinnasta. Jätekerros sisälsi runsaasti myös ruokatalouteen liittyviä palaneita ja palamattomia luita, mutta huomionarvoista on kasvijäänteiden puuttuminen kokonaan.

Alueella on 1500-luvun alkupuolella sijainnut ainakin yksi tulisijalla varustettu rakennus. Tulisijaksi tulkittuun rakenteeseen liittyvien kulttuurikerrosten löytöaineisto sisältää mm. pöytäveitsiä, lasipikarin kappaleita (ns. passglass) sekä harmaa- ja kivisavikeramiikkaa, mikä tukee rakenteesta tehtyjä tulkintoja.

Sen sijaan rakennukseen kuuluviksi tulkittujen rakenteiden sijainti aivan keskiaikaisen ja 1500-luvun rantaviivan tuntumassa tuottaa edelleen hankaluuksia pohdittaessa rakennuksen perustuksen funktiota. Myös osittain tutkitun rakennuksen laajuus jäi vuonna 2015 edelleen epäselväksi.

Vuosina 2014-2015 tehtyjen geofysikaalisten prospektointien perusteella alueella sijaitsee mahdollisesti useampia rakennuksia. Yhtä propektointiaineistoissa havaittua anomaliaa tutkittiin vuonna 2015 kaivamalla paikalle pieni kaivausalue, mutta havaintoja varsinaisista rakenteista ei tehty. Sen sijaan paikallistettiin paksuhko hiekkatäyttö, jonka alla sijaitsee kulttuurikerroksia.

LÄHTEET

SUULLISET TIEDONANNOT

Salminen, Tapio 25.6.2015

Bäck, Mathias 5.5.2015 ja 25.6.2015

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Kansallisarkisto (KA):

Maanmittaushallituksen arkisto (MHA), Isojakoa vanhempi kartta-aineisto.

Broterus, Samuel 1695(?), Lill- och Storbarsgård, KA MMA Karjaa Ibh* 4/- -

Broterus, Samuel 1703, MH MH 29/--

Forsell, L. 1682, Raseborgs gård, KA MHA B1a 106–108.

Mörn, A. 1728, Raseborgs gård, KA MHA B16a 1/1-2.

Petesche, J.J. 1816, Raseborgs gård, KA MHA B16a 1 / 4-12.

Svaetischin, V. 1921, Raseborgs gård, KA MHA B15a 7/1-24.

Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo:

Haggrén, Georg & Jansson, Henrik & Holappa, Maija & Knuutinen, Tarja 2008–2009: Raasepori. Snap-pertunan Kirkonkylän ja Raaseporin linnan alue. Osayleiskaavainventointi

Haggrén, Georg & Holappa, Maija & Knuutinen, Tarja & Terävä, Elina 2014: Raasepori, Raaseporin linna 2014. Kaivauskertomus.

Knuutinen, Tarja & Haggrén, Georg & Heinonen, Tuuli & Kivikero, Hanna & Terävä, Elina 2008. Raasepori Slottsmalmen 2008, kaivauskertomus.

Knuutinen, Tarja & Haggrén, Georg & Heinonen, Tuuli & Kivikero, Hanna & Kunnas, Olli & Terävä, Elina & Åkerblom, Rasmus 2009. Raasepori Slottsmalmen 2009, kaivauskertomus.

Museovirasto:

Drake, Knut & Mikkola, Rauni 1967. Raasepori 1967.

Drake, Knut & Rautavaara-Brax, Tuija 1965. Raaseporin tutkimustyöt kesällä 1965.

Drake, Knut & Sjöberg, Lars 1963: Redogörelse för utgrävnings- och konserveringsarbete på Raseborgs slottsruin sommaren 1963.

Jansson, Henrik & Latikka, Jaakko 2003. Länsi- ja Keski-Uudenmaan saariston ja rannikkoalueiden inventointi 2002–2003. Tammisaari, Hanko, Inkoo, Siuntio, Kirkkonummi, Espoo, Helsinki. 323–337.

Jussila, Timo & Seger, Tapio 1991. Raaseporin linnan ympäristön prospektointi ja fosforikartoitus.

JULKAISEMAT TOMAT OPINNÄYTETYÖT

Knuutinen, Tarja 2012. Monimenetelmäinen prospektointi kohdetason arkeologisessa tutkimuksessa – Yhdistetty ilmakuvatulkinta ja maatutkaus Raaseporin Slottsmalmenin tutkimuksissa 2008–2009. Pro gradu –tutkielma Helsingin yliopistossa 21.2.2012.

Rissanen, Kaarina 1978: Raaseporin linnan korjaus- ja restaurointityöt vuosina 1890–1972. Suomen ja Skandinavian historian Laudaturtyö. Helsingin yliopisto.

Terävä, Elina 2014: Aseistettu arki Raaseporissa. Aseet ja suojarusteet linnalla ja sen ympäristössä. Arkeologian pro gradu -tutkielma. Huhtikuu 2014. Helsingin Yliopisto.

KIRJALLISUUS

Drake, Knut 1991: Gråstenmurar berättar sin historia. Teoksessa Rask, Henry 1991: Snappertuna. En Kustbygds hävder. Del I, forntid – 1809. Ekenäs tryckeri aktiebolag, Ekenäs.

Ian H Goodall 2011: Ironwork in Medieval Britain. An Archaeological Study. London.

Haggrén, Georg 2014: Kun linnan olutkellari sortui...Raasepori Anno Domini 1558. SKAS 4/2013. 14-36.

Haggrén Georg, Rosendahl Ulrika & Terävä Elina 2011: Mankbyn keskiaikaiset pöytäveitset. Henkilökohtaiset esineet, yhteinen ateria. *Muinaistutkija* 3/2011 12-23.

Harjula, Janne 2011: Kirjoihin ja kirjoittamiseen liittyvää esineistöä luostarissa. Naantalin luostarin rannassa – arkipäivä Naantalin luostarissa ja sen liepeillä. Ed. Kari Uotila. Eura. 239-252.

Holappa, Maija 2016: Archeological documentation at Mankby. Teoksessa Janne Harjula et al. (toim): Mankby. A deserted medieval village on the coast of Southern Finland. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XXII*. Suomen keskiajan arkeologian seura. Turku. 89-96.

Knuutinen, Tarja 2010: Varhaisten tutkimus- ja restaurointitöiden vaikutus Raaseporin linnan lähiympäristön topografiaan ja maisemaan. SKAS 3/2010. 15–25.

Suhonen, Veli-Pekka 2005: Raaseporin kaupunki. SKAS 3/2005.

Thordeman, Bengt: *Armour from the Battle of Wisby 1361*. Chivalry bookself 2001 (1939).

Wallander, Anders 1998: Hästmundering. *Eketorp-III. Den medeltida befästningen på Öland. Artefakterna*. Motala 1998, 212–228.